

Josip Banić

Pulska 1, HR-52440 Poreč

jbanic@ffzg.hr

Elitni društveni slojevi kasnosrednjovjekovne buzetske komune

Izvorni znanstveni rad | Original scientific paper

UDK 316.344.42(497.5 Buzet)"13/14"(094)

Primljeno | Received: 25. X. 2014.

Izvadak

Autor analizira elitne slojeve buzetskoga društva u kasnom srednjem vijeku koristeći se objavljenim izvorima iz XV. i početka XVI. stoljeća: gradskim statutom (1435.), zaključcima općinskih vijeća (1502. – 1523.) i notarskom knjigom Martina Sotolića (1492. – 1517.). Osim identifikacije članova gradske elite kasnosrednjovjekovnoga Buzeta istražuje se uloga elitnih slojeva i njihov odnos prema ostalim žiteljima. Polazeći od suvremenih teorijskih postavki i metodoloških smjernica moderne medievistike, osim političkoga položaja, posebna je pažnja posvećena ekonomskom i društvenom statusu te obiteljskim vezama raznih elitnih skupina buzetskoga kasnosrednjovjekovlja. Osim plemića, obnašatelja najviših političkih funkcija koji su na područje Buzeta „uvezeni“ iz Venecije i Kopra, u žarištu su i lokalne gradske elite, obitelji koje su u svojim rukama koncentrirale političku moć i povjerenje ostalih građana. Kao primjer takve obitelji analizira se obitelj De Germanis.

Sintesi

L'autore analizza gli strati d'élites della società di Pinguento nel Tardo Medioevo utilizzando le fonti pubblicate del XV e dall'inizio del XVI secolo: lo statuto cittadino (1435), le conclusioni dei consigli comunali (1502 – 1523) e il libro notarile di Martin Sotolić (1492 – 1517). Oltre all'identificazione dei membri dell'élites cittadina pinguentina tardomedievale si scopre il ruolo degli strati d'élites e il loro rapporto con i residenti. Partendo da presupposti teorici contemporanei e indicazioni metodologiche della medievalistica moderna, oltre al ruolo politico, un'attenzione particolare è stata posta sullo status economico e sociale e sui rapporti familiari di vari gruppi d'élites del Tardo Medioevo pinguentino. Oltre ai nobili, detentori delle più alte funzioni politiche, che sono stati "portati" sul territorio di Pinguento da Venezia

e Capodistria, nel focus si trova anche l'élites cittadina locale, famiglie che detenevano nelle proprie mani il potere politico e la fiducia dei cittadini. Un esempio è l'analisi della famiglia De Germanis.

Ključne riječi: kasni srednji vijek, Buzet, teorija elita, plemstvo, gradsko vijeće, notarski spisi, socijalna stratifikacija, gradske oligarhije

Parole chiave: Tardo Medioevo, Pinguente, teoria delle élites, consiglio cittadino, estratti notarili, stratificazione sociale, oligarchia cittadina

Uvod

Istraživanje društvenih struktura istarskoga srednjovjekovlja otežano je prvenstveno zbog male količine objavljenih izvora koji bi omogućili uvid u socijalne strukture medievalnih istarskih gradova. Iako arhivi brižljivo čuvaju vrijedna prvorazredna vrela, poglavito vicedomske i notarske knjige,¹ samo je arhivsko gradivo Buzeta, zahvaljujući Mirku Zjačiću, objavljeno u mjeri koja dopušta temeljitije analize društvenih struktura.² Tako pravni propisi (gradski statut iz 1435.)³ i akti gradskih vijeća⁴ donose animirane prikaze davno minulih stoljeća medievalnoga Buzeta, dok notarski spisi⁵ oživljavaju „zvučnu pozadinu“ dinamičnoga života u srednjovjekovnom gradu.⁶ Korišteni zajedno, ti nam izvori omogućavaju uvid u pravni poredak, društvenu strukturu, gospodarstvo i raznolike elemente

1 Darja Mihelić, „Notarska knjiga – vir za raziskavo mestnega prebivalstva Buzeta (1492-1517)“ (dalje: „Notarska knjiga“), *Histria*, 3, 2013., 17-18, bilj. 4.

2 Iznimka je Labin čija je najstarija notarska knjiga također objavljena, a opću analizu labinskoga društva prema tom prvorazrednom vrelu objavio je Zoran Ladić. Detaljnija istraživanja socijalnih struktura Labina u ranome novom vijeku na temelju objavljenih notarskih spisa i zapisnika sjednica vijeća labinske komune trenutno provodi Davor Salihović u sklopu diplomskoga rada pod mentorstvom profesorice Marije Mogorović Crljenko na Odsjeku za povijest pulskoga Sveučilišta. Zoran Ladić, „Labinsko društvo u ranom novom vijeku u zrcalu bilježničkih dokumenata bilježnika Bartolomeja Gervazija“, *Historijski zbornik*, 61, 2009., 47-70.

3 Mirko Zjačić, „Statut bužetske općine“, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 8-9, 1963.-1964., 71-137; 10, 1965., 118-199.

4 Mirko Zjačić, „Zaključci bužetskog općinskog vijeća (Consilia comunis Pinguenti) 1502.-1523.“ (dalje: „Zaključci“), *Monumenta historico-iuridica Slavorum Meridionalium*, 18, 1979., 207-292.

5 Isti, „Notarska knjiga Martina Sotolića (Registrum imbreviaturarum Martini Sotolich notarii Pinguentini) 1492.-1517. godine“ (dalje: „Notarska knjiga“), *Monumenta historico-iuridica Slavorum Meridionalium*, 18, 1979., 295-507.

6 Usporedba je preuzeta iz studije Sally McKee: „If the government's records of its deliberations, proclamations and court record provide a moving image of Candia, notarial records furnish the soundtrack of the city's bustle, thus bringing the scene closer to life than either set of sources would do on their own.“ Sally McKee, „Women under Venetian Colonial Rule in the Early Renaissance: Observations on the Economic Activities“, *Renaissance Quarterly*, 51, 1, 1998., 35.

svakodnevice buzetske komune u kasnom XV. i ranom XVI. stoljeću,⁷ no u ovom će se radu pozornost posvetiti analizi socijalne stratifikacije buzetske komune s pokušajem identifikacije članova i uloge istaknutoga, elitnoga sloja građana.

Teorijska podloga i metodološke smjernice

Suvremene analize socijalnih struktura srednjovjekovnih društava nemoguće su bez jasnih teorijskih i metodoloških postavki. Paradigma teorije elita, razvijena prvenstveno u radovima Vilifreda Pareta i Gaetana Mosce,⁸ pokazala se plodnom podlogom za istraživanje društava u predindustrijskom razdoblju. Glavni je postulat teorije stvaranje tankoga sloja elitnoga stanovništva koji će zbog svoje mobilnosti, efikasnosti i kompetentnosti oko sebe koncentrirati najveću moć i raspolagati materijalnom, intelektualnom ili moralnom superiornošću nad onima kojima vladaju te uživati važne prednosti poput naslijeđenoga bogatstva i obiteljskih veza.⁹ Društva kojima je dominirala plemićka aristokracija i čija su vrata gradskih vijeća bila otvorena samo nekolicini istaknutih obitelji, poput Mletačke Republike, u čiji je sastav od 1421. do njezinoga pada spadao i Buzet,¹⁰ pokazala su se naročito plodnima za primjenu teorije elita pri proučavanju socijalnih struktura.¹¹ Povjesničari srednjovjekovlja svoju su pozornost tako posvećivali opisu ingerencija političkih funkcija, analizirajući do kojega su stupnja bogate

7 Darja Mihelič nedavno je upozorila na nedovoljno korištenje notarskih knjiga u istarskoj srednjovjekovnoj historiografiji prikazujući upravo na notarskoj knjizi Martina Sotolića brojne potencijalne teme koje otvaraju analize bilježničkih spisa. Mihelič, „Notarska knjiga“, 16–20, 34–35. Od objave članka obranjen je magistarski rad u čijem je žarištu upravo spomenuti izvor. Josip Banić, *Buzetska komuna na kraju XV. i početkom XVI. stoljeća u zrcalu notarske knjige Martina Sotolića* (dalje: *Buzetska komuna*), mag. rad, Zagreb 2014.

8 Vilifredo Pareto, *The Mind and Society. A Treatise on General Sociology*, New York 1935.; Gaetano Mosca, *The Ruling Class*, New York – London 1939.

9 John Higley, „Elite Theory and Elites“, *Handbook of Politics*, ur. Kevin T. Leicht – J. Craig Jenkins, New York 2010., 161–176.

10 O prelasku Buzeta pod vlast Venecije vidi: „Senato Secreti. Cose dell'Istria“, *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, 4, 3–4, 1888., 288; Giovanni de Vergottini, *Lineamenti storici della costituzione politica dell'Istria durante il Medio Evo*, Trieste 1974., 238; isti, „La costituzione provinciale dell'Istria nel tardo medio evo“, *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, 38, 2, 1926., 125–127; 39, 1, 1927., 23–24. O „dobu velike mletačke ekspanzije“ od 1386. do 1423., bez primjera Istre, vidi: Monique O'Connell, *Men of Empire. Power and Negotiation in Venice's Maritime State*, Baltimore 2009., 17–36.

11 Seminalna djela su pri tome Angelo Ventura, *Nobiltà e popolo nella società veneta del Quattrocento e Cinquecento* (dalje: *Nobiltà e popolo*), Bari 1964.; Sergio Bertelli, *Il potere oligarchico nello stato-città medievale*, Firenze 1978. Usp: Michael Knapton, „«Nobiltà e popolo» e un trentennio di storiografia veneta“, *Nuova rivista storica*, 82, 1998., 167–192. Za pregled historiografije o elitnim slojevima u srednjovjekovnim talijanskim gradovima vidi: Edward D. English, „Society, Elite Families, and Politics in Late Medieval Italian Cities“, *A Companion to the Medieval World*, ur. Carol Lansig – Edward D. English, Oxford 2009., 185–208.

trgovačke i obrtničke obitelji dominirale visokim upravnim položajima i koji su postotak sačinjavali u gradskim vijećima.¹² Povijesna je znanost ovu teoriju prihvatila zbog toga što pruža dobar uvid u sustave društvene stratifikacije i njihovu interakciju. Također osvjetljava vrijednosti određenih grupa i pomaže u spoznaji razine socijalne mobilnosti. Međutim, suvremena je sociologija, pa tako i medievistika, prilagodila i unaprijedila originalnu teoriju nastalu na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće.

Pitanje valjane definicije moći kojom raspolažu elitni društveni slojevi rezultiralo je modifikacijama u teorijskoj paradigmi. Osim političkih elita, Siegfried Frederick Nadel tako govori još o socijalnim i specijaliziranim elitama čiji se članovi u određenom društvu mogu preklapati, ali nikada u potpunosti. Isti autor ističe da društvene elite moraju biti svjesne vlastite ekskluzivnosti.¹³ Pierre Bourdieu definira ekonomski kapital, kulturni kapital (razinu postignute edukacije) i socijalni kapital (razina utjecaja, uživanoga povjerenja i prihvaćenosti u društvu) koji su uvijek na neki način međusobno povezani.¹⁴ Anthony Giddens upozorava na razliku između „formalno definiranoga autoriteta“ i „prave“ ili „efektivne“ moći, tj. na činjenicu da službena funkcija (ovlasti pozicije na koju je netko postavljen) ne mora sama po sebi biti pokazatelj efektivne moći istoga pojedinca. On naglašava važnost „moralne integracije“ elita, činjenice da vodeći slojevi moraju pokazivati solidarnost i dijeliti moralni etos društva nad kojime vladaju.¹⁵

Velik je pomak u istraživanju elitnih skupina srednjovjekovnih društava učinio Massimo Vallerani ističući da srednjovjekovne komune nisu demokratski uređena društva niti oligarhije te da je uloga vijećnika i obnašatelja viših gradskih dužnosti temeljena na izravnoj participaciji, a ne reprezentaciji. Stoga u obzir pri proučavanju mjesnih elita treba uzeti i vodeće članove lokalnih bratovština, gilda i svih ostalih vijeća, koji tako-

12 Npr. Angelo Ventura, *Nobiltà e popolo*, 59-68. Za primjere u engleskoj historiografiji vidi: Charlotte Carpenter, *The Formation of Urban Elites: Civic Officials in Late-Medieval York 1476-1525*, York 2000., 2-3.

13 Autor elite definira jednostavno kao sloj društva koji, zbog kojega god razloga, uživa nadređen položaj koji mu garantira veći utjecaj nad sudbinom zajednice. Siegfried Frederick Nadel, „The Concept of Social Elites“, *International Social Science Bulletin*, 8, 1956., 413-415, 419-421.

14 Pierre Bourdieu, „The Forms of Capital“, *Readings in Economic Sociology*, ur. Nicole Woolsey Biggart, Oxford 2002., 281, 284-286.

15 Anthony Giddens, „Elites in the British Class Structure“, *Elites and Power in British Society*, ur. Philip Stanworth – Anthony Giddens, Cambridge 1974., 4-5.

der imaju važnu ulogu u općem funkcioniranju grada.¹⁶ Svoje mišljenje o teoriji elita u medievistici iznijela je i Susan Reynolds ističući da treba više pozornosti posvetiti suvremenom intelektualnom kontekstu srednjovjekovnih građanskih pozicija, no ipak naglašava važnost onodobne dominantne ideologije da je vlast posao imućnijih.¹⁷ Nadalje, Maryanne Kowaleski je u svojoj studiji o srednjovjekovnom Exeteru podijelila stanovništvo u tri kategorije, i to prema učestalosti u odabiru u gradske funkcije. Tako viši slojevi često drže visoke funkcije, srednji rjeđe, dok niži sloj ne pokazuje političku moć (u našem slučaju koloni, seljaci zemljoradnici koji nisu imali pristup gradskom vijeću niti izboru u bilo kakve gradske funkcije). Autorica također ističe važnost veza između bogatstva, zanimanja, političke moći, obiteljskih veza te vrlina i karaktera istaknutih pojedinaca, svih faktora koji utječu na poseban položaj elita u društvu.¹⁸ Suvremene analize mjesnih elita također proučavaju sustave simbola, rituale i ceremonije kojima su vodeći slojevi opravdavali i učvršćivali svoju vlast.¹⁹

U istarskoj je medievistici ova tema bila dugo vremena netaknuta. Seminalno djelo Angela Venture samo se usputno dotaknulo prilika na istarskom poluotoku.²⁰ Međutim, u recentno vrijeme u istraživanju elitnih skupina srednjovjekovne Istre ostvareni su znatni pomaci. Rad Egidija Ivetica dao je opću sliku istarskih elita u kasnom srednjem i ranom novom vijeku s jasnim smjernicama za daljnja istraživanja tih društvenih slojeva,²¹ dok je Darja Mihelič na temelju objavljene i (još) neobjavljene bogate arhivske

16 Massimo Valerio Vallerani, „La città e le sue istituzioni. Ceti dirigenti, oligarchia e politica nella medievistica italiana del Novecento“, *Annali dell'Istituto storico italo-germanico in Trento / Jahrbuch des italienisch-deutschen historischen Instituts in Trient*, 20, 1994., 225–226; isti, „Comune e comuni: una dialettica non risolta“, *Sperimentazioni di governo nell'Italia centro-settentrionale nel processo storico dal primo comune alla signoria*, atti del convegno di studio, Bologna 3–4 settembre 2010, ur. Maria Consiglia De Matteis – Berardo Pio, Bologna 2011., 9–16; isti, *Sfere di giustizia. Strutture politiche, istituzioni comunali e amministrazione della giustizia a Bologna tra Due e Trecento*, Torino 1992., 40–45. Usp.: Susan Reynolds, „Medieval Urban History and the History of Political Thought“ (dalje: „Medieval Urban History“), *Urban History*, 9, 1982., 14–23.

17 Reynolds, „Medieval Urban History“, 14–23. Usp.: Sašo Jarše, „V iskanju izgubljenega smisla. Sociodiceja predmodernih družb 'z zornega kota domorodcev“, *Mestne elite v srednjem in zgodnjem novem veku med Alpami, Jadranom in Panonsko nižino / Urban Elite sin the Middle Ages and the Early Modern Times between the Alps, the Adriatic and the Pannonian Plain* (dalje: *Mestne elite*), ur. Janez Mlinar – Bojan Balkovec, Ljubljana 2011., 25–34, 60–62.

18 Maryanne Kowaleski, *Local Markets and Regional Trade in Medieval Exeter*, Cambridge 2003., 95–119; Carpenter, *The Formation of Urban Elites*, 84–87, 109. Usp.: Neven Budak, „Urban Elites in Dalmatia in the Fourteenth and Fifteenth Centuries“ (dalje: „Urban Elites“), *Città e sistema adriatico alla fine del medioevo. Bilancio degli studi e prospettive di ricerca*, ur. Michele Pietro Ghezzi, *Atti e memorie della Società dalmata di storia patria*, 20, Venezia 1997., 194–197.

19 Npr. raspored grbova plemićkih obitelji po javnim zgradama. Budak, „Urban Elites“, 197–199.

20 Ventura, *Nobiltà e popolo*, 161–164.

21 Egidio Ivetić, „Élites urbane nell'Istria veneta dal XIV al XVIII secolo“, *Mestne elite*, 71–82.

grade na reprezentativan način obradila mjesne moćnike srednjovjekovnoga Pirana.²² Ti su radovi ujedno poslužili kao glavno nadahnuće i metodološki putokazi pri pisanju ovoga članka. Treba istaknuti da do sada objavljeni izvori za područje kasnosrednjovjekovnoga Buzeta ipak pružaju samo fragmentaran uvid u ovu problematiku jer notarska knjiga ne dopušta jednako kvalitetno praćenje svih pojedinaca s visokim društvenim funkcijama, a sačuvani zaključci vijeća pokrivaju kratak vremenski raspon. Metoda prozopografije, najčešće korištena u proučavanju urbanih elita,²³ bit će i ovdje korištena, naravno, u mjeri u kojoj dopuštaju analizirana vrela. Prvenstveno će se istražiti zanimanja, obiteljske veze i ekonomska moć političkoga sloja. Nadalje, kvantitativna obrada podataka iz notarske knjige, svih zabilježenih svjedoka, sudaca arbitra i izvršitelja oporuka, tj. onih funkcija koje su birali sami građani Buzeta, pokazat će razinu uživanoga povjerenja i društvene integracije, važnih komponenata socijalnoga kapitala gradske elite.

Nobiles, spectabiles et egregii domini

Usprkos činjenici da nije grad (*civitas*) u srednjovjekovnom smislu te riječi,²⁴ već se u vrelima javlja kao *castrum*, Buzet je u vrijeme nastajanja Sotolićeve notarske knjige bio organiziran kao mletačka komuna na čelu s podestatom (tal. *potestà*) izabranim iz redova venecijanskoga i koparskoga plemstva. Postavljeni od *Serenissime*, ti su dužnosnici bili najviši predstavnici civilne vlasti odgovorni za cjelokupnu općinsku upravu. Predsjedali su općinskim vijećima, obnašali ulogu najvišega suca u civilnim i kaznenopravnim parnicama te imali pravo predlaganja članova za izbor u gradske funkcije.²⁵ Treba, međutim, istaknuti da podestati nikako nisu imali apsolutnu sudsku

22 Darja Mihelič, „Pristop k razpoznavanju članov elite. Obalna mesta Slovenije v srednjem veku“ (dalje: „Pristop k razpoznavanju“), *Mestne elite*, 148–165.

23 Prozopografija istražuje zajednička pozadinska obilježja grupe ili pojedinaca u povijesti pomoću kolektivnoga proučavanja njihovih života kroz biografske podatke poput obiteljske i socijalne pozadine, edukacije, tijeka profesionalne karijere, osobnih veza itd. Lawrence Stone, „Prosopography“, *Daedalus*, 100, 1, 1971., 46; Carpenter, *The Formation of Urban Elites*, 41–44. Odličan primjer korištenja prozopografske metode u proučavanju srednjovjekovnih elita vidi u: Mihelič, „Pristop k razpoznavanju“, 156–160.

24 Gradovi su u srednjem vijeku biskupska središta. Lujo Margetič, „La nozione del termine medievale 'città'“, *Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno*, 27, 2007., 113–120; Ivetic, „Élites urbaine“, 73.

25 Darja Mihelič, „Vsakdanji stik oblasti z »malim človekom« (Piran koncem 13. stol.)“ (dalje: „Vsakdanji stik oblasti“), *Statuimus et ordinamus quod... Sustavi moći i mali ljudi na jadranskom prostoru. 1. istarski povijesni biennale*, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa (dalje: *1. biennale*), ur. Robert Matijašić, Poreč 2005., 49; *Istra kroz vrijeme. Pregled povijesti Istre sa osvrtom na grad Rijeku*, ur. Egidio Ivetic, Rovinj 2009., 274–275, 315–316, 319; Zjačić, „Zaključci“, 236–237 i dr. Primjer sudske vlasti buzetskoga podestata vidljiv je iz presude Petra Zanea u parnici oko prava skrbništva nad djecom. Zjačić, „Notarska knjiga“, 360–361. Nadležnost u kaznenom pravu vidljiva je iz (još) neobjavljenih kaznenih spisa podestata Šimuna Ferra iz 1462. godine. Vidi: Jakov Jelinčić, „Gradivo iz mletačkog razdoblja o Buzetu i buzetskom području u Državnom arhivu u Rijeci“, *Buzetski zbornik*, 35, 2008., 61.

vlast u mjestu u kojem su služili. Brojni primjeri iz istarskih gradova u XV. stoljeću svjedoče o poništavanju rektorovih presuda od središnje mletačke vlade nakon žalbenih postupaka osuđenih stranaka. Podestatova je uloga bila očuvanje *pacis et quietis*, integracija mletačkoga prava s lokalnim običajnim zakonima i ograničavanje djelovanja slojeva stanovništva neprijateljski nastrojenih prema Republici Sv. Marka.²⁶

Donedavno su likovi bužetskih načelnika XV. stoljeća bili nepoznati, no u posljednje je vrijeme projekt *Rulers of Venice* otkrio mnoga (ali ne sva) imena obnašatelja tih dužnosti.²⁷ U notarskoj knjizi Martina Sotolića i objavljenim zaključcima općinskih vijeća nalazimo sljedeće bužetske podestate: Andriju Ferra (*Andrea Ferro*), Marka i Franju Delphina (*Marco i Francesco Delphino*), Petra Zanea (*Petrus Zane*) od 1502. do 1503. godine, Lovra Quirina (*Laurentius Quirino*) 1504. te Bernarda Contarena (*Bernardus Contereni*).²⁸ Vrela ih redovito kite titulom *magnificus et generosus dominus, dignissimus potestas Pinguenti*. Nakon 1511., kada Mlečani pred naletom vojske Krsta Frankapana potpuno razaraju i napuštaju Rašpor, glavni zapovjednik, kako vojni tako i civilni, u Buzetu postaje rašporski kapetan.²⁹ Osim što je imao sve ovlasti gradskoga načelnika (podestata), bio je zadužen za naseljavanje napuštenih područja na čitavom poluotoku, a nad novonaseljenim stanovništvom imao je sudsku vlast. Rašporski je kapetan provjeravao i djelovanje piranskoga načelnika te je bio u izravnom kontaktu s venecijanskom središnjom vlašću. Tijekom novovjekovnih stoljeća rašporski će kapetan u mnogo navrata rješavati prijepore, svađe i kontroverze među istarskim mjestima. Istovremeno će nositi i naslov kapetana pazenatika (od tal. *paesenatico*), graničnoga područja mletačkih posjeda koje se selilo kako je Venecija širila svoje posjede na istarskom poluotoku. Pazenatički kapetan tradicionalno ima zadaću osiguravanja mira duž mletačke granice u Istri, a

26 Alfredo Viggiano, „Note sull' amministrazione veneziana in Istria nel secolo XV“, *Acta Histriae*, 3, 1994., 13, 16-20; Ventura, *Nobiltà e popolo*, 108; *Istra kroz vrijeme*, 275; O'Connell, *Men of Empire*, 57-59, 75-77 i dr. posebice 89-93. U Sotolićevoj notarskoj knjizi tako nailazimo na više spomena bužetskoga običajnoga prava (*consuetudine prouintiali, consuetudine huius loci vetustissima*, itd), ali i mletačkoga (*more Veneto remota omni appellatione*). Zjačić, „Notarska knjiga“, 299, 359, 459 i dr.

27 Benjamin G. Kohl – Andrea Mozzato – Monique O'Connell, „The Rulers of Venice, 1332-1524. Interpretations, Methods, Database“ (dalje: „The Rulers of Venice“), rulersofvenice.org (zadnji pristup: 20. X. 2014.).

28 Zjačić, „Notarska knjiga“, 327, 319, 360, 375, 448, 499; Zjačić, „Zaključci“, 234-235.

29 Mirko Zjačić krivo zaključuje da se podestat nije birao u vrijeme ratnih godina, već da se birao samo kapetan. Naime, prilikom preseljenja kapetanata i pazenatika iz Rašpora u Buzet, rašporski je kapetan ujedno bio i bužetski podestat. Zjačić, „Zaključci“, 211; Pietro Kandler, *Codice diplomatico istriano* (dalje: *CDI*), Trieste 1986., vol. V, n. 1396; Giovanni Radossi, „Stemmi di rettori e di famiglie notabili di Pinguento“, *Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno*, 11, 1980.-81., 489-490.

funkcija je od 1394. sjedinjena s onom rašporskoga kapetana.³⁰ U Sotolićevoj notarskoj knjizi i u zaključcima općinskih vijeća s titulom *capitanei Rasurch, Paysnaticorum, et Pinguenti* javljaju se Franjo Marcello (*Francisco Marcello*), Nikola Georgio (*Nicolaus Georgio*) i *Angelo Orio*.³¹ U istim vrelima nailazi se i na funkciju potkapetana (*vicecapitaneus Rasperuch*), no ovlasti ove službe mogu se samo pretpostaviti.³² Tršćanski će kapetan Nikola Rauber 1518. (u godinama ratovanja s Venecijom) opisati rašporskoga kapetana kao jednoga od dvojice najbitnijih magistrata u čitavoj Istri.³³

Kao takve, bužetske podestate i rašporske kapetane sa sigurnošću ubrajamo među članove gradske elite,³⁴ no objavljena notarska knjiga dopušta detaljniji uvid samo u lik i djelo Andrije Ferra.

Taj je pripadnik venecijanske plemićke obitelji Ferro, čiji su potomci obnašali funkcije načelnika istarskih gradova još od XIV. stoljeća, bio izabran za bužetskoga podestata u dva navrata, 1492. i 1500. godine.³⁵ Ferro će nakon prvoga mandata u Buzetu oženiti pripadnicu koparskoga plemstva i stanovnicu Buzeta Klaru, kćer Gaspara de Sabinisa.³⁶ Ugovor o mirazu (*dotis instrumentum*) datiran 6. rujna 1503. (za vrijeme bužetskoga podestata Petra Zanea) donosi nam i količinu novca koju je Ferro dobio, 275 dukata, što je drugi najveći novčani iznos spomenut u čitavoj notarskoj knjizi.³⁷ Za usporedbu može se navesti najskuplja prodana nekretnina, dio mlina zvanoga Beli malin (*Belli Malin*), koji je prodan za šezdeset dukata, ili cijena kuće unutar bužetskih zidina koju je Ferro kupio za devet dukata.³⁸ Ženidbene

30 Slaven Bertoša, *Rašpor i rašporski kapetanat*, Pazin 2005., 30; *Istra kroz vrijeme*, 316–317; Antonio Miculian, „Costituzione politica dell'Istria costiera“, *Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno*, 36, 2006., 46.

31 Zjačić, „Zaključci“, 250; isti, „Notarska knjiga“, 493–494.

32 Kako je rašporski kapetan često morao odlaziti na teren prilikom rješavanja raznih sporova, potkapetan je vjerojatno preuzimao njegovu ulogu u samoj utvrdi, tj. komuni. Zjačić, „Zaključci“, 290.

33 Drugi bi bio koparski kapetan: „...et est tantae dignitatis quod tempore quo Veneti illud possidebant Magistratus Rasperch erat unus de duobus principalioribus Magistratibus qui essent in tota provincia Istriae“. *CDI*, V, n. 1494; *Istra kroz vrijeme*, 315–317.

34 Mihelić, „Pristop k razpoznavanju“, 155.

35 Projekt *Rulers of Venice* kreće s popisima visokih službenika od 1332., tako da preko te baze podataka nemamo uvid u ranija stoljeća. No, već 1349. nalazimo Righetta Ferra kao podestata Izole te 1351. kao podestata Novigrada. Ivan Ferro bio je podestat Buzeta 1435., kada je donesen općinski statut. Šimun Ferro će 1457. također biti podestat Buzeta, Franjo Ferro 1470. podestat Milja, Kristofor Ferro 1478. podestat Izole, Stjepan Ferro 1494. podestat Motovuna. Kako su mnogi njezini pripadnici obnašali razne funkcije diljem mletačkoga dominija, detaljna rekonstrukcija obiteljskoga stabla te važne plemićke obitelji je *desiderata* naše historiografije. Kohl – Mozzato – O'Connell, „The Rulers of Venice“, zapis 528–529, 1604, 23566, 30629, 24098, 23666, 30314, 44201, 30596, 44311, 30602. Zjačić, „Statut općine Buzet“, 149.

36 Andrija Ferro u notarskoj knjizi nosi i titulu *patritius Venetus*, a *Clara de Sabinis nobile domina*. Njezin otac bit će upisan kao *egregius dominus, ciuis Iustinopolis*. Obitelj de Sabinis nalazimo i u koparskom *Registro dei nobili* iz 1431. godine. Giorgio de Totto, „Il patriziato di Capodistria“, *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, 49, 1937., 136; Zjačić, „Notarska knjiga“, 353.

37 Kohl – Mozzato – O'Connell, „The Rulers of Venice“, zapis 30603; Zjačić, „Notarska knjiga“, 353–354.

38 Zjačić, „Notarska knjiga“, 409, 449–450.

veze mletačkih rektora s pripadnicama mjesne elite česta su pojava. Pišući o takvim brakovima Monique O'Connell je istaknula da su obje strane od toga imale koristi. Lokalna elita okorištava se ulaznicom u svijet venecijanskih patricija, a mletački rektor može primiti neograničenu svotu novca jer se zakon o mirazu odnosi samo na Venecijanke. Naime, zakon iz 1420. ograničio je maksimalan iznos koji mletački patricij može primiti u obliku miraza na 1600 dukata, a 1505. podignut je na tri tisuće.³⁹ Iz navedenoga se jasno vidi da je miraz koji je Ferro primio prema mletačkim standardima bio jako malen, stoga se izbjegavanje zakona o mirazu kao razlog sklapanja braka s Klarom mora odbaciti. Iz kojega god razloga u nj stupili, ovaj je brak brzo okončan. *Domina* Klara je pokojna u prosincu 1503., što doznajemo iz nastaloga spora oko skrbništva nad djecom (iz Klarina prvoga braka) između Stjepana (*Stephanus*) de Sabinisa s jedne te Marije i Ivane Petrović (*Maria et Ioanna Petrouich*) s druge strane.⁴⁰

Andrija Ferro će nakon službovanja u Buzetu biti poslan u Oprtalj, gdje će također obnašati funkciju podestata,⁴¹ no čak će i tada posjećivati Buzet, ondje posjedovati kuću, sklapati kupoprodajne ugovore i čak prisustvovati sjednicama općinskih vijeća. Tako će 1505. kupiti cijelo zemljište, sa svim oranicama, plodonosnim i neplodonosnim šumama te jedan dio pašnjaka za dvadeset zlatnih dukata.⁴² U njegovoj će kući biti sastavljani razni ugovori, čak i oni koji uopće nemaju veze s njim osobno, a kao svjedok bit će u unescima u Sotolićevoj knjizi imbrevijatura spomenut šest puta. Nadalje, u sporu između Jakova (*Iacobus*) de Gravisija i Pavla (*Paulus*) Cramara pojavljuje se u funkciji izabranoga suca arbitra.⁴³ Sve to može svjedočiti o ugledu koji je ovaj mletački plemić uživao u Buzetu, tj. o njegovom socijalnom kapitalu.

39 O'Connell, *Men of Empire*, 62-64. Za primjere u dalmatinskim gradovima vidi bilj. 29 na str. 184. O zakonu o mirazima vidi: Stanley Chojnacki, „Nobility, Women and the State: Marriage Regulation in Venice, 1420-1535“, *Marriage in Italy, 1300-1650*, ur. Trevor Dean – Kate J. P. Lowe, Cambridge 1998., 136, 144-147; isti, „Identity and Ideology in Renaissance Venice. The Third Serrata“, *Venice Reconsidered. The History and Civilization of an Italian City-State, 1297-1797*, ur. John Martin – Dennis Romano, Baltimore – London 2000., 269-270, 281.

40 Djeca su pripala Klarinom bratu Stjepanu odlukom podestata Petra Zanea pod uvjetom da novi staratelj u roku od petnaest dana dode živjeti s djecom u Buzet. Međutim dogovorom sklopljenim 20. prosinca 1503. stranke su se složile da Stjepanovo preseljenje u Buzet nije potrebno. Ističe se da su Marija i Ivana Petrović na taj dogovor pristale svojevrijedno. Zahvaljujem kolegici Ireni Bratičević na pomoći oko tumačenja ovoga ugovora. Zjačić, „Notarska knjiga“, 360-361.

41 „...Andre Ferro, patritio Veneto, et ad presens Portullarum potestati...“. Zjačić, „Notarska knjiga“, 410; Kohl – Mozzato – O'Connell, „The Rulers of Venice“, zapis 44225.

42 Zjačić, „Notarska knjiga“, 411.

43 Npr. kada koparski plemić Jakov Lepori daje punomoć plemiću Ivanu de Polli. „Actum Pinguenti in solita habitatione magnifici, et generosi domini Andree Ferro...“. Idem, 436. Svjedok je npr. prilikom sastavljanja oporuke Ellene Iasefane. Idem, 361. U ulozi suca arbitra vidi: idem, 462-464.

Ferro će također davati svoju zemlju u najam seljacima na obrađivanje uz razna godišnja davanja. Na primjer, Krizmanu Koreniću (*Crismano Corenich*) iz Huma daje na obradu svoj posjed u Bergodu u blizini Buzeta, i to na deset godina. Od Korenića traži četrdeset ovaca kroz pet godina, po običaju čitave provincije, te jednu kravu kroz tri godine (ili otplatu u novcu, a vrijednost krave će procijeniti dva muža dobra glasa), svake godine pravu desetinu (*veram et rectam decimam*) žita i svega što na toj zemlji bude uzgajano te dva dukata, dvije kokoši i jednoga kokota godišnje.⁴⁴ Može se pretpostaviti da ovo nije jedini takav ugovor koji je Ferro sklopio, već da je godišnje primao davanja u novcu i naturi od više seljaka kojima je davao svoju zemlju u najam.

Najzanimljivija je aktivnost Andrije Ferra u bužetskim općinskim vijećima u godinama kada nije obnašao nikakve političke funkcije u toj komuni. Tako se na sjednici vijeća održanoj 24. travnja 1502. pojavljuje uz bužetskoga podestata, što nam potvrđuje navod u kojem stoji da su među dvadeset vijećnika ubrojeni *magnificus dominus potestas* i *dominus Andrea Ferro*.⁴⁵ U to je vrijeme podestat bio Petar Zane, a vijećalo se o dvama važnim pitanjima. Prvo su izabrana tri vijećnika koja su trebala odrediti iznos izvanrednoga poreza koji je bio uspostavljen zbog opremanja koparske galije,⁴⁶ a na istoj je sjednici potvrđen izbor novoga kanonika bužetske župne crkve sv. Marije, Bartolomeja Kočevara (*Coczeuar*). Budući da je mandat bivšega kanonika Bernardina Bulbića (*Bulbich*) prestao vlastitim odreknućem za vrijeme podestata Andrije Ferra (točnije 21. ožujka 1501.), vjerojatno je Ferro bio prisutan na sjednici vijeća da bi potvrdio to odreknuće. Zanimljivo je da je pravo postavljanja kanonika (koje je potom trebao potvrditi tršćanski biskup) za Buzet bila važna povlastica – komuna ju je dobila 1468. za vrijeme podestata Dominika Michiela, a taj je proglas jedini još i javno oglašen *in linguam sclabonicam*.⁴⁷ Podatak da je Andrija Ferro bio podestat početkom 1501. značajan je zbog toga što nam mletačke arhivalije otkrivaju da je nakon isteka Ferrova drugoga mandata na položaj bužetskoga načelnika bio postavljen Marko Magno (7. studenoga 1500.), koji se te časti (ili bremena) odrekao.⁴⁸ Izgleda da je po tom odreknuću položaj ponovno pripao Andriji Ferru, što bi potvrđivao citirani zaključak općinskoga vijeća.

44 Idem, 450–451.

45 Zjačić, „Zaključci“, 237.

46 Idem, 219–220, 237–238.

47 Idem, 220, 237–239.

48 Kohl – Mozzato – O’Connell, „The Rulers of Venice“, zapis 44312.

Nadalje, Ferro je bio prisutan na sjednici 16. lipnja 1503., također za mandata Petra Zanea, no kakvu je ulogu imao prilikom te sjednice iz zapisa ne možemo saznati.⁴⁹ Godine 1514., kada bužetska komuna na čelu s rašporskim kapetanom Franjom Marcellom ratuje – u sklopu rata Venecije i Cambraiske lige – na strani *Serenissime* protiv carevih podanika,⁵⁰ Ferro će se ponovno pojaviti u zaključcima općinskih vijeća. Naime, 15. ožujka te godine donesen je zaključak kojim je mletačkim plaćeničkim četama obećan zajam od 30 spuda vina, koje su mogle prodati i od toga novca preživjeti dok im ne stigne plaća iz Venecije. Kako je postojala mogućnost da im plaća ne stigne, što potvrđuju riječi zaključka, *magnificus dominus Andrea Ferro* obećao im je tada posuditi još dva spuda vina.⁵¹

Činjenica da su mnogi članovi iste obitelji davali podestate u Istri te da je jedan član razvio društvene i zemljoposjedničke odnose u zajednici u kojoj je služio mandat nije iznimka u načinu funkcioniranja mletačkoga dominija. Iako su postojali zakoni koji su zabranjivali biranja istih plemića na iste položaje, kako središnja vlada, tako i komuna pod *Serenissimom* imale su koristi od rektora koji je dobro upoznat s lokalnim pravom, društvenim odnosima i raznim faktorima važnim za efikasno vođenje zajednice.⁵² Andrija Ferro bi stoga bio primjer takvoga mletačkog rektora čija je obitelj često davala istarske podestate i koji je „specijalizirao“ administraciju bužetske komune povezavši se osobno s tamošnjim stanovništvom. Međutim, Ferro nije bio jedini istaknuti plemić u kasnosrednjovjekovnom Buzetu.

Kostel (*Petrapilosa*, *Pietrapelosa*) je sa svojim velikim distriktom graničio s bužetskom komunom. Nekada glavna obrambena kula akvilejskih patrijarha prešla je pod vlast *Serenissime* iste godine kada i Buzet, označivši tako kraj svjetovne vlasti patrijarha u Istri. Nedugo potom, 1440., čitav je feudalni posjed dodijeljen Nikoli de Gravisiju.⁵³ Podrijetlom iz Pirana, Nikola de Gravisij služio je kao mletački kapetan u Padovi kada je 7. ožujka 1435. razotkrio urotu Marsilija Carraresija, koji je želio obnoviti vlast svoje

49 Tada je postavljen Nikola Padovanski za općinskoga glasnika, određena je maksimalna cijena libre mesa i produljen je Jurju Beliniću rok otplate duga crkvi sv. Marije Velike. Zjačić, „Zaključci“, 246-249.

50 Kohl – Mozzato – O'Connell, „The Rulers of Venice“, zapis 44:195; Slaven Bertoša, „Cambriska liga (1508–23)“, *Istarska enciklopedija*, 126; Zjačić, „Zaključci“, 209-211. Za prilike u Istri za vrijeme rata Cambriske lige i dalje je korisno djelo: Bernardo Benussi, *L'Istria nei suoi due millenni di storia*, Rovinj 1997. (prvo izdanje: Trieste 1924.), 303-309.

51 Zjačić, „Zaključci“, 285.

52 O'Connell, *Men of Empire*, 44-47, 51-56.

53 Izabela Flego, „Markizi Gravisij iz Petrapilose na Bužestini“, *Bužetski zbornik*, 26, 2000., 35; Darko Darovec, *Petrapilosa. Grad, rodbina, fevd in markizat*, Koper 2007., 119-127, 137.

obitelji u gradu. Prijavio ih je mletačkim vlastima, što je rezultiralo Carrare-sijevim javnim pogubljenjem, a Venecija mu je u znak zahvalnosti dodijelila 400 dukata godišnje „sve dok mu ne bude bilo priskrbљeno toliko posjeda, koji bi bili na slobodnu raspolaganju njegovom i njegovih nasljednika, od kojih bi on i njegovi nasljednici trebali imati i primati u prinosima dukata 400“.⁵⁴ Nikola je tako od Vijeća desetorice dobio 10. ožujka 1440. Kostel sa svim jurisdikcijama, osim kaznenoga prava, koje je potpadalo pod koparskoga podestata, i dohodcima do 400 dukata (od kojih 150 ide u koparsku riznicu) s obavezom da obitelj čuva i brani feudalni posjed o svom trošku.⁵⁵ Kao istaknuti kapetan, feudalac s naslovom markiza, Nikola de Gravis primljen je 1463. u koparsko Veliko vijeće. Egidio Ivetic opisao je Gravisije kao najprestižniju istarsku plemićku obitelj.⁵⁶ Nikola umire 1483., a njegovi nasljednici Mihael, Petar, Vanto i Gravise među sobom dijele feudalni posjed Kostela, tako da Mihael dobiva Grimaldu, Pregaru i Marčeneglu, Petar Sočergu, Kodolje, Nuglu i Mali Mlun, Vanto Salež, Čepić, Črnicu i 60 libri denara iz Buzeta, a Gravise Zrenj.⁵⁷

Kostel je kroz srednjovjekovlje vezan za Buzet, a da je tako bilo i krajem XV. i početkom XVI. stoljeća svjedoči notarska knjiga Martina Sotolića. Naime, taj je buzetski notar ujedno bio i kancelar kostelskoga markiza, stanovnici kostelskoga distrikta ugovore su sastavljali u Buzetu, a nasljednici Nikole de Gravisija posjedovali su kuće unutar buzetskih zidina.⁵⁸ Stoga pripadnike ove obitelji ubrajamo među elitne slojeve kasnosrednjovjekovnoga Buzeta.

U vrijeme djelovanja Martina Sotolića u Buzetu su aktivna četiri sina kostelskoga markiza, i to Mihael, Jakov, Benedikt i Ivan, sinovi i nasljednici Petra de Gravisija,⁵⁹ a spominje se i Ivan Nikola, sin Vanta (*Vanlius*), *patronus*

54 U prijevodu članka Izabele Flego u *Buzetskom zborniku* omaškom stoji 1439. godina. Vidi ispravno u: Darovec, *Petrpilosa*, 123-125; Totto, „Il patriziato di Capodistria“, 112-113. Tekst investiture iz 1440. preveden na talijanski, slovenski i hrvatski u: Darovec, *Petrpilosa*, 195-200.

55 Darovec, *Petrpilosa*, 197-198.

56 „Da questo punto di vista, i marchesi Gravis erano indubbiamente la famiglia più prestigiosa dell'intera Istria veneta: essi erano nobili capodistriani, nobili *titolati*, marchesi e soprattutto feudatari. Avevano insomma il massimo a cui poteva aspirare la nobiltà istriana.“ Ivetic, „Élites urbane“, 75. Prema Darovcu, Gravis je primljen u koparsko Veliko vijeće 1463., a prema Tottu 25. ožujka 1466. Usp: Darovec, *Petrpilosa*, 153; Totto, „Il patriziato di Capodistria“, 113.

57 Darovec, *Petrpilosa*, 155.

58 Zjačić, „Notarska knjiga“, 468, 321-322, 476. Osim kuća u Buzetu, znamo da je obitelj posjedovala i palaču u Kopru, Zrenju, Čepiću i u dolini Buturaj. Giovanni Vesnaver, „Stemmi e iscrizioni venete di Portole nell'Istria“, *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*, 11, 3-4, 1896., 396.

59 „...nobiles, et egregii domini Michael, Iacobus, Benedictus, et Ioannes de Grauisiis, filii, et heredes quondam nobilis, et egregii domini Petri de Grauisio...“ Zjačić, „Notarska knjiga“, 374-375.

sela Črnice (vidi obiteljsko stablo 1).⁶⁰ Majka im je također bila plemićkoga podrijetla, *domina* Laura, kći mletačkoga patricija Hermolaja Minija koja je kao miraz u obitelj donijela 300 zlatnih dukata, što je najveći novčani iznos koji se spominje u čitavoj notarskoj knjizi.⁶¹ Zanimljivo je primijetiti da je obitelj Minii također dala mnogo istarskih podestata, Luka Minii bio je bužetski načelnik 1482., a istovremeno je u Novigradu podestat bio Filip Minii. Hermolaj Minii, sin Mihaela, obnašao je dužnost načelnika Motovuna 1467., no tek bi rekonstrukcija obiteljskoga stabla ove plemićke obitelji potvrdila radi li se o ocu Laure de Gravisu.⁶²

De Gravisu će kao feudanci davati svoje posjede seljacima na obrađivanje te u ime „pravde“ (u izvorima doslovno: *nomine praude*) tražiti razna davanja. Tako će *Tomas de Munti* dobiti na deset godina zemlju na brdu Munti, a dužan će biti, *nomine praude*, tri spuda pšenice, tri spuda zobi za konje, jednu ovcu za blagdan sv. Jurja (*nomine Iurieucze*), jednu kokoš godišnje, jednoga trogodišnjega škopca (ili njegovu vrijednost u novcu koju će procijeniti muževi dobra glasa) i deset libri sira. Osim davanja u naturi, opterećen je i radnom tlakom (košnja trave, grabljanje sijena i piljenje drva).⁶³ Mihael de Gravisu dat će Antunu iz Račica (*Anthoinio de Raczicza*) zemlju *in confinibus Castri Petre Pilloxe* na pet godina. U ime pravde dužan će biti tri spuda pšenice, tri spuda zobi za konje, 30 soldi za blagdan sv. Jurja (*nomine Iurieucze*) i jednu kokoš godišnje. Ovom je seljaku dana mogućnost da radnu tlaku plati u novcu, i to 15 soldi denara po danu.⁶⁴ Iz ovoga podatka vidimo koliko je istarskom feudalcu vrijedio jedan dan rada u polju.

Posebno je zanimljiva situacija s Jednookim Pavlom (*Paulo Cum Vno Oculo*). Naime, Mihael de Gravisu, u ovom unesku naslovljen kao kostelski markiz (*marchio Petre Pilloxe*), daje Pavlu doživotno (*in perpetuum*) zemlju u okolici zamka (*in confinibus dicti castrī*). Zauzvrat traži da zemlja bude odlično obrađivana, prve tri godine ne traži nikakve daće, a nakon toga roka traži polovicu uroda maslina te desetinu svih ostalih plodova.⁶⁵ Uspos-

60 „...Ioannes Nicolus de Grauxio, quondam domini Vanli, dominus ac patronus ville Carnicze...“ Idem, 456.

61 „...Laure, eorum matri, et filie quondam magnifici domini Hermolai Minii, patricii Veneti...“ Idem, 374-375. O razlici između titule patricija i one ostalih plemića vidi: Dušan Mlacović, „Poznosrednjeveška koprska elita in zgodovinski viri“, *Mestne elite*, 179-180.

62 Kohl – Mozzato – O’Connell, „The Rulers of Venice“, zapisi 30591, 30363 i 30488.

63 Zjačić, „Notarska knjiga“, 368; isti, „Kmetski (kolonatski) odnosi u Buzetu i njegovom području (1431.-1504.)“, *Jadranski zbornik*, 5, 1962., 86-87.

64 Zjačić, „Notarska knjiga“, 373-374.

65 Idem, 476-477.

rede li se ove daće s onima koje su dužni Toma i Antun, primjećuje se da je Jednooki Pavao dobio znatno povoljnije uvjete. Zašto je tomu tako iz vrela se ne može zaključiti, no tjelesni invaliditet primatelja zemlje može navesti na pretpostavku da se radi o solidarnosti plemića.

Jelena Sternarić (*Ellena Sternarich*) poklonit će svu svoju imovinu Barbari, ženi Jakova de Gravisija. Zauzvrat će od plemića moliti da se o njoj skrbe do kraja života. Kako je Barbara ovu donaciju prihvatila, što potvrđuje činjenica da ju je javno proglasio općinski glasnik Ivan Barbić (*Ioannes Barbich*),⁶⁶ ovaj ugovor potvrđuje patronatsku ulogu plemićke obitelji de Gravis u Buzetu.

Ivan Nikola kao nasljednik Vanta ima jurisdikciju nad Črnicom. Pojavljuje se u ispravi sastavljenoj upravo u tom mjestu, ispred kuće Blaža Flega (*Blasius Fleigo*), kojemu dodjeljuje jedno neobrađeno zemljište *in confinibus ville Cernicze* jer je primijetio da je Blaževa obitelj velika i da nema dovoljno zemlje.⁶⁷ Prave motive poklanjanja zemlje ne možemo znati, no iz ovoga uneska izgleda da je riječ o čisto karitativnoj djelatnosti ovih plemića.

Unutar je ovlasti kostelskoga markiza spadalo i pravo nad mlinovima, kojih je na području uže Bužeštine bilo puno (Branka Poropat ih je u Sotolićevoj notarskoj knjizi pobrojila 14)⁶⁸ i koji su redovno postizali najviše cijene među kupoprodajnim ugovorima u notarskoj knjizi. Iz raznih ugovora koji spominju vodenice iščitava se da je godišnja cijena zajma iznosila tri libre i dva solda godišnje, no postoje primjeri u kojima je unajmljeni mlin ponovno dan u najam pa je godišnja daća iznosila spomenuti iznos uz dodatne daće koje su išle izvornom najmoprimcu.⁶⁹

Grgur Morlak (*Gregorius Morlacus*) dao je u zakup dio mlina u Črnici Stjepanu Bratetiću (*Stephani Bratetich*). Stjepan je taj dio mlina prodao Martinu Furlancu, na što nije imao pravo, pa je Grgur zahtijevao poništenje prodaje. Dio istoga mlina kupio je Ivica Ragancije (*Ianninus Ragantius*) iz Poreča te ga potom prodao Mihaelu Krivošijću (*Michael Criuosijch*) za 25 dukata. Međutim, već sljedeći ugovor donosi tužbu istoga Grgura Morlaka,

66 Idem, 470–471.

67 Idem, 456.

68 Branka Poropat, „Vodenice u knjizi buzetskog bilježnika Martina Sotolića“ (dalje: „Vodenice“), *Buzetski zbornik*, 30, 2004., 193; Darja Mihelič, „Notarska knjiga“, 28.

69 Tako je Jakov Petrović (*Iacob Petrouich*) kupio od Bertona Reje (*Berthonus Reia*) dio mlina za 32 dukata. Godišnje je bio dužan tri libre i dva solda Vincentu Gravisiju. Taj je dio mlina Petrović dao u doživotni najam Mihaelu Flegu zvanom Divinar (*Michael Fleigouich dictus Diuinar*), no uz tri libre i dva solda koji su išli kostelskom markizu, Mihael je bio dužan Petroviću dati pet spuda pšenice, šest spuda mješavine prema buzetskoj mjeri i jednu kokoš s pogačom na Božić. Zjačić, „Notarska knjiga“, 344–345; Poropat, „Vodenice“, 194.

koji se žalio da je Porečan prodao njegov dio mlina, na što se u spor morao uključiti Jakov de Gravisi i vratiti Grguru njegov dio. Bilo kako bilo, Ragančije se ponovno pojavljuje u notarskoj knjizi kada za 27 dukata prodaje svoj dio mlina plemiću iz Kopra Alojziju de Zaneu (*Aloxio de Zuane*). Zanimljiv je opis ove transakcije jer je koparski plemić cijenu od 27 dukata podmirio obećavši 17 dukata i dajući jednoga konja, koji je očito bio procijenjen na deset zlatnih dukata.⁷⁰

Kostelski markizi vladat će utvrdom i okolnim distriktom sve do 1869., tj. do konačnoga seljačkoga razrješenja u Habsburškoj Monarhiji, a obitelj će u međuvremenu dati mnoge istaknute ličnosti, poput Petra de Gravisija (1520. – 1588.), vojnoga kapetana na galiji tijekom Lepantske bitke 1571., kapetana Lukrecija (1558. – 1613.), kojega će poljski kralj Sigismund III. proglasiti viteзом i koji će sudjelovati u obrani Kandije i Dalmacije, Josipa, koji je 1582. obnašao dužnost rektora koparske škole, te Ivana Nikole (*Giovanni Nicolò*), koji je bio književnik i nosio titule mletačkoga i francuskoga kavaljera.⁷¹

U knjizi imbrevijatura Martina Sotolića nalazimo još neke pripadnike koparskoga plemstva, Jakova i Franju Leporija (*Iacob, Francesco Lepori*). Jakov je pravnik te će kao odvjetnik predstavljati Maru Maroltić (*Maroltich*) u bračnoj parnici protiv njezina muža Perca Ceklenića (*Ceclenich*), koji je u kuću donio konkubinu i prestao uzdržavati svoju ženu. Perac je tvrdio da je razlog tome neizlječiva bolest koja je pogodila njegovu ženu. Bilo zbog odvjetničkih sposobnosti Leporija ili ne, tršćanski biskup Ahacije Sibricher presudio je u korist Mare. Perac je konkubinu trebao smjestiti otpustiti, a Maru će pregledati liječnici.⁷² Iz podataka u notarskoj knjizi ne može se zaključiti u kakvoj su rodbinskoj vezi Jakov i Franjo, no činjenice da obojica posjeduju kuću u kaštelu te da se često javljaju kao svjedoci (između ostaloga i u domu Andrije Ferra) uz titule *nobilis vir ciues Iustinopolis*, dovoljne su da ih se svrsta među elitne slojeve kasnosrednjovjekovnoga Buzeta.⁷³

70 Zjačić, „Notarska knjiga“, 321–322, 335–336, 358–359, 440–441; Darovec, *Petrapilosa*, 165–167.

71 Vidi citiranu literaturu u: Darovec, *Petrapilosa*, 123, bilj. 138; Slaven Bertoša, „Gravisi“, *Istarska enciklopedija*, 282.

72 Zjačić, „Notarska knjiga“, 331–332; Marija Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena. Položaj i uloga žene u istarskim komunalnim društvima: primjer Novigrada u 15. i 16. stoljeću*, Zagreb 2006., 46; ista, „Biskupi i svećenici – posrednici u bračnim sporovima (područje Istre od kraja 15. do sredine 17. st.)“ (dalje: „Biskupi i svećenici“), *Acta Histriae*, 17, 2009., 220.

73 Zjačić, „Notarska knjiga“, 370–371, 435, 449–450. Obitelj je upisana u *Registro dei Nobili di Capodistria* iz 1431. godine. Antun Lepori bio je kostelski kaštelan 1429. godine. Totto, „Il patriziato di Capodistria“, 117. U Buzetu se kao svjedok javlja još i Petar Donato, sin *magnifici domini Alouizii, patricii Veneti*, no o tom plemiću ne doznajemo ništa više. Zjačić, „Notarska knjiga“, 504.

Kopar je u XVI. stoljeću bio glavno središte plemićke kulture u Istri. Njihovo vijeće, *Consiglio dei nobili*, bilo je zatvorenoga tipa, reproducirajući mletački oblik plemstva. Među sobom su se vladajući slojevi dijelili na one koji su titulu dobili od cara u XV. stoljeću i one koji su titulu dobili od Venecije zbog posebnih zasluga.⁷⁴ Tako se 1487., po uzoru na Veneciju i druge sjevernotalijanske gradove, osnovala *Compagnia della Calza*,⁷⁵ društvo mladih plemića između osamnaest i trideset godina koje je sudjelovalo u renesansnoj kulturi europskoga srednjovjekovlja: organiziralo viteške turnire i uživalo u teatralnim izvedbama i dostupnim literarnim djelima. Društvo se u XVI. stoljeću preoblikovalo u akademiju, *Accademia dei Deiosi*, koja je omogućavala plemićima druženje i zabavu, ali i integraciju u zaseban, elitni sloj. Kopar se tako s pravom naziva Atenom medievalne Istre.⁷⁶

Iako oskudni, analizirani izvori pokazuju istaknuti status koji su uživali mletački i koparski plemići. Vrela ne dopuštaju proučavanje rituala, a heraldička baština Buzeta novijega je datuma.⁷⁷ Činjenica da su upravo plemići obnašali najviše političke funkcije, bužetskoga podestata i kostelskoga markiza, te da su dva najveća novčana iznosa vezana upravo za Andriju Ferra i obitelj de Gravisi, svrstava ih u sam vrh političke i ekonomske elite kasnosrednjovjekovnog Buzeta. Djela solidarnosti, koja su prema Giddensu važna sastavnica djelovanja elita, oprimjerena su i kod Andrije Ferra i obitelji de Gravisi. Osim „moralne integracije“, elementi socijalnoga kapitala uključuju i uživano povjerenje. U ovom slučaju ono može biti iskazano kroz omjer svjedočenja prilikom sklapanja i javnoga čitanja sklopljenih ugovora. Od ukupno 974 svjedoka samo 58 puta su oni dolazili iz redova plemstva (grafikon 1). Međutim, kako se u ulozi svjedoka sveukupno nalazi samo sedam plemića, *nobili viri* i *patricii veneti*, po osobi svjedoče tri puta češće negoli pripadnici neelitnih slojeva.⁷⁸ Predstavljena statistika (grafikon 2) tako svjedoči o povjerenju, važnoj komponenti socijalnoga kapitala koju su „uvezene“ elite uživale u kasnosrednjovjekovnom Buzetu.

74 Takvi bi plemići bili De Gravisi. Ivetic, „Élites urbaine“, 74–75; Tilén Glavina, „»Koprčan« Girolamo Muzio: Pisma o renesančnem humanizmu“, *Acta Histriae*, 21, 2013., 21.

75 Ime dolazi od *calza*, tal. čarapa, jer su se razlikovali po bojama čarapa.

76 Ivetic, „Élites urbaine“, 75–76; Salvator Žitko, „Pomen in vloga Collegia dei Nobili v Kopru“, *Acta Histriae*, 3, 1994., 125.

77 Radossi, „Stemmi di rettori e di famiglie notabili di Pinguente“, 497–515.

78 To su Jakov i Franjo Lepori, Petar Donato, Jakov i Mihael de Gravisi, Andrija Ferro i Lovro Quirin. Iako se u notarskoj knjizi usputno spominju još neki plemići, samo ova sedmorica mogu biti klasificirani kao *habitatores Pinguenti*, a ne samo kao usputni prolaznici. Stoga plemić Nikola Grisonio, *civis Iustinopolis*, koji se samo jednom pojavljuje u notarskoj knjizi i to kao svjedok u kući Jakova Petrovića, nije uzet u obzir u ovoj statistici.

Homini de bene⁷⁹

Jesu li postojale lokalne, gradske elite koje su svoju moć i ugled stekle funkcionirajući unutar bužetske komune i dolazeći iz redova Bužecana? Činjenica da se gradske oligarhije često javljaju u doba opadanja broja građana, čak i bez promišljene politike o stvaranju gradskih elita,⁸⁰ osnažuje vjerojatnost da u kasnosrednjovjekovnom Buzetu postoji istaknuti sloj lokalnih građana. Naime, mnogi destabilizacijski i depopulacijski elementi pogadali su bužetsku komunu krajem XV. i početkom XVI. stoljeća, poput smrtonosnih zaraznih bolesti, upada Osmanlija i neprestanih ratovanja sa susjednim carevim podanicima.⁸¹ Pišući o prilikama u Buzetu sredinom XVII. stoljeća, novigradski biskup Giacomo Filippo Tommasini istaknuo je sedam prestižnih obitelji: Verci, Flego, De Germanis, Vicich, Sotolich, Furlanich i De Bocchina (grana obitelji De Gravis).⁸² Ako je elitni sloj postojao tada, trebao bi biti vidljiv (ne nužno u istom sastavu) i u prvom stoljeću mletačke vlasti, tim više što se članovi obitelji Sotolić, De Germanis i Flego često spominju u analiziranim vrelima. Dok se plemićki sloj građana u vrelima jasno isticao svojim bujnim titulama ispred imena, lokalne gradske moćnike teže je preciznije odrediti. Općenito se mjesne elite mogu podijeliti u ekonomske, političke, intelektualne (ili profesionalne) i crkvene.⁸³

U crkvenoj je hijerarhiji Buzet bio središte kaptola i spadao je pod jurisdikciju Tršćanske biskupije. Kler je u Buzetu, kao i u ostalim srednjovjekovnim europskim gradovima, imao važnu društvenu ulogu. Svećenici su putem propovijedi i ispovijedi bili u stalnom kontaktu sa svim pučanstvom. Crkveni je sud bio, između ostaloga, nadležan u pitanjima braka i zakonitoga rođenja djece, a primjeri gdje *iudices ecclesiastici* donose presude u bračnim parnicama nalaze se i u Sotolićevoj notarskoj knjizi.⁸⁴ Pripadnici klera uvrstavaju se među gradske elite zbog svojega istaknutoga položaja, bitne društvene uloge i često superiornoga obrazovanja.⁸⁵

79 Ovim riječima opisali su se općinski vijećnici bužetske komune 3. travnja 1513. godine. Zjačić, „Zaključci“, 274.

80 Neven Budak, „Gradske oligarhije u 17. stoljeću u sjeverozapadnoj Hrvatskoj“ (dalje: „Gradske oligarhije“), *Internationales Kulturhistorisches Symposion Mogersdorf 1988*, ur. Ivan Kampuš, Zagreb 1995., 108.

81 U analiziranim vrelima postoje potvrde za sve navedene destabilizacijske elemente. Vidi: Banić, *Bužetska komuna*, 20–25.

82 Giacomo Filippo Tommasini, „De Commentarij storici-geografici della provincia dell' Istria libri otto con appendice di monsignor Giacomo Filippo Tommasini“ (dalje: „De Commentarij“), *Archeografo triestino*, 4, 1837., 522–523; Totto, „Il patriato di Capodistria“, 113.

83 Budak, „Urban Elites“, 187–188.

84 Mogorović Crljenko, „Biskupi i svećenici“, 216–217, 219–221.

85 Ivetic, „Ēlites urbane“, 79; Mihelić, „Pristop k razpoznavanju“, 160.

Knjiga imbrevijatura Martina Sotolića obiluje imenima raznih svećenika, kako iz Buzeta, tako iz susjednih mjesta (Sovinjaka, Roča, Huma, Vrha, Grožnjana itd.), no vrh crkvene elite činila su četiri svećenika: Kvirin (*Quirin*) de Germanis, župnik (*plebanus*), Bartolomej Kočevan, kanonik o čijem je izboru u to zvanje već bilo riječi, Jakov Pengarić (*Iacobus Pengarich*), također kanonik, te Martin Sotolić. Naime, župnik će trebati tražiti dopuštenje ove trojice *dominorum presbiterorum* prilikom davanja crkvene zemlje u trajan zakup Mauru Bržendiću (*Bresendich*). Činjenica da je Bartolomej Kočevan u tekstu zaključka općinskih vijeća postavljen kao „četvrti dio“ župne crkve nadalje potvrđuje ovu tvrdnju.⁸⁶ Svećenici su u Buzetu primali „četvrtinu“ (*de quartessio*), za što postoji potvrda u zaključcima vijeća i, iako se taj namet točnije ne definira, riječ je o četvrtini desetine.⁸⁷ Župna crkva primala je i godišnja davanja od zakupa mlinova, što svjedoči inventar Katarine Flego, u kojem stoji da godišnje toj crkvi plaća 18 libri denara.⁸⁸ Kler je svoje posjede širio primanjem darova ili zemljišta koje su vjernici ostavljali radi spasa duše (vlastite, suprugove, sestrine...). O toj praksi lijepo svjedoči ugovor kojim *domina* Klara župnoj crkvi daje pravo na korištenje jednoga vinograda i jedne oranice, a zauzvrat traži od župnika Kvirina da svake subote (i to *ad perpetuum*) čita jednu misu na oltaru crkve sv. Marije Velike za spas duše njezina pokojna muža Jakova.⁸⁹

Kvirin de Germanis, najviši predstavnik buzetskoga klera koji je u to zvanje, po običaju komune, bio biran doživotno,⁹⁰ osobito se često spominje u Sotolićevoj notarskoj knjizi. U jednom sporu između seljaka Račica i braće Grahorić (*Andrea* i *Laurentius Grachorich*) oko vinograda crkve sv. Stjepana nastupa kao izabrani sudac tršćanskoga biskupa Ahacija Sibrichera.⁹¹

Svećenici su u kasnosrednjovjekovnom Buzetu često živjeli s konkubinama. To potvrđuje i zaključak općinskoga vijeća od 20. siječnja 1513., kojim je odlučeno da se po „dobrom starom običaju“ kapelani biraju svake godine jer se u protivnom ponašaju nedolično svojem položaju.⁹² Međutim, čak i u takvom

86 Prema tim navodima moglo bi se pretpostaviti da je Martin Sotolić također bio kanonik, no kako se nigdje u vrelima s tom titulom ne pojavljuje, to se ne može tvrditi. Zjačić, „Notarska knjiga“, 393; isti, „Zaključci“, 238.

87 To se doznaje iz teksta apostolske vizitacije Augustina Valiera iz 1579./80. Branko Fučić, *Iz istarske spomeničke baštine*, sv. 1., Zagreb 2006., 114; Zjačić, „Zaključci“, 240.

88 Zjačić, „Notarska knjiga“, 380.

89 Idem, 349.

90 Činjenicu da je župnik biran doživotno zabilježio je Tommasini. Tommasini, „De Commentarij“, 509.

91 Zjačić, „Notarska knjiga“, 332–334.

92 „...treno uita non da preti, et persone ecclesiastice, ma da infidelli, tenendo le concubine palexemente, et facendo altre cosse non a loro conuenienti, come a ognuno ben e noto, in mal exempio da questo populo...“, Zjačić, „Zaključci“, 270.

izbornom sustavu svećenici se nisu odricali svojih prilježnica. Na sjednici 12. veljače 1514. na položaj kapelana bio je izabran Ivan Bržendić (*Ioannes Bresendich*), no već na sjednici 12. ožujka iste godine s te je pozicije uklonjen jer nije udovoljio postavljenom uvjetu, odnosno nije se riješio konkubine.⁹³ Iz notarske knjige doznaje se da je svećenik Blaž Crnić (*Blasij Cernich*) imao djecu i da je živio sa svojom sluškinjom Kristinom, a čak je i župnik Kvirin „otprilike“ osamnaest godina živio sa svojom sluškinjom Klarom kojoj je, između ostaloga, poklonio polovicu kuće.⁹⁴ Apostolske vizitacije koparskoga kanonika Hanibala Grisonija 1558. i Augustina Valiera 1580. najbolje oprimjeruju nepridržavanje celibata bužetskoga klera. Prvo je svećenik Bonifacije Sotolić opomenut od Grisonija zbog činjenice što ima djecu s konkubinom. Naređeno mu je da djevojku u roku od šest dana mora udaljiti pod prijetnjom gubitka crkvenih beneficija. No, Bonifacijeva svećenička karijera nije završila, dapače, za vizitacije 1580. on će biti na položaju župnika. Valier, međutim, neće samo opominjati i prijetiti. Zbog prečestoga pijančevanja u bratovoj krčmi i nepoštivanja celibata, *plebanus* Sotolić poslan je pred crkveni sud u Kopru, gdje ga je veronski kanonik Tafell osudio na tri mjeseca zatvora i sto libri denara kazne. Bonifacije nije bio jedini takav primjer. Valier je zabilježio više primjera nepoštivanja celibata, a nerijetko su svećenička djeca i sama poslije postala dijelom klera.⁹⁵ Možda je takav slučaj upravo s kanonikom Jakovom Pengarićem. Naime, u notarskoj knjizi Martina Sotolića označen je kao kanonik i *venerabilis vir presbiter*, a u knjizi imbrevijatura bužetskoga notara Ivana Snebala (1544. – 1561.) nalazi se oporuka *honorati civis ser Iacobi Pengarich* u kojoj stoji da ima sina Pavla (*Paulus*) koji je svećenik!⁹⁶ „U tim ambijentima odnos prema svećeničkom zvanju bio je gotovo kao prema obrtu koji prelazi od oca na sina.“⁹⁷

Srednjovjekovni svijet nije crkvenu doktrinu prihvaćao pasivno niti uvijek u potpunosti, a svaka je društvena sredina crkveni nauk prilagođavala potrebama, navikama i tradicionalnim vjerovanjima društva. Uloga je tako klera usmjeravanje i nadziranje puka te, preko crkvenoga suda, jasno određivanje prihvatljivoga ponašanja.⁹⁸

93 „...non habi satisfato a quello li fu imposto, chel douesse mandar fuori di cassa la femena, che publice el tien contra i boni esempli...“. Na njegovo je mjesto postavljen Petar iz Vrha. Idem, 284.

94 Zjačić, „Notarska knjiga“, 466, 346-347.

95 Fučić, *Iz istarske spomeničke baštine*, 118-121; Antonio Miculian, „Annibale Grisonio, Agostino Valier i protestantska reforma u Buzetu u drugoj polovici XVI. stoljeća“, *Buzetski zbornik*, 12, 1988., 127-130.

96 Elvis Orbanić, „Oporučna pobožna praksa u Buzetu sredinom 16. stoljeća“, *Buzetski zbornik*, 38, 2011., 77-80.

97 Fučić, *Iz istarske spomeničke baštine*, 118.

98 Mogorović Crljenko, „Biskupi i svećenici“, 216, 224.

Svjetovalne intelektualne elite u analiziranim vrelima gotovo da nema. Osim već spomenutoga odvjetnika Jakova Leporija, ne donose se imena nikakvih pravnika, književnika ni liječnika. Liječničke je dužnosti u kasno-srednjovjekovnom Buzetu obavljao brijač Nikola.⁹⁹ Notari, koje se s pravom uvrštava među gradsku elitu,¹⁰⁰ često su dolazili iz redova klera, što potvrđuje činjenica da su i Martin Sotolić i spomenuti Ivan Snebal bili svećenici. Laik je po svemu sudeći bio Sebastijan (*Sebastianus*) de Germanis, u Sotolićevoj notarskoj knjizi zabilježen kao potkancelar (*vice cancellarius*), a kao bužetski notar raditi će od 1510. do 1564. godine.¹⁰¹

Ekonomsku je elitu također teško identificirati. Analizirajući sve oporuke iz Sotolićeve notarske knjige Elvis Orbanić ispravno zaključuje da je nemoguće uspoređivati bogatstvo pojedinaca i time utvrditi imovinsku moć oporučitelja jer testamenti ne donose popise sve imovine.¹⁰² U cijeloj je Sotolićevoj knjizi samo jedan inventar. Riječ je o popisu sve imovine Luke Flega koji je tada bio na liječenju u Padovi, a dala ga je sastaviti njegova žena Katarina. Iako vrlo koristan za proučavanje materijalne kulture Buzeta u kasnom srednjem vijeku,¹⁰³ nemoguće je iz samo jednoga inventara definirati ekonomsku elitu. Ipak, jedan se pojedinac u ovdje istraženim vrelima bitno ističe.

Jakov Petrović u notarskoj je knjizi označavan kao *strenuus vir*, što je epitet koji se nalazi samo uz njegovo ime. Poput plemića, davao je u zakup svoja imanja i mlinove te tražio godišnje daće u naturi i novcu. Bio je i oženjen za plemkinju, već spomenutu Klaru de Sabinis. Međutim, negdje između travnja (kada se zadnji put spominje) i lipnja 1498. umire jer je Klara u unesku od 4. lipnja te godine upisana kao *relictā quondam ser Iacobi Petrou-ich*.¹⁰⁴ Nekoliko dana potom Klara će bužetskom kaptolu pokloniti dva vinograda i jedno zemljište te od svećenika tražiti da svake subote čitaju misu za spas duše njezina pokojna muža i to na novom oltaru podignutom upravo

99 Zjačić, „Notarska knjiga“, 302, 482.

100 Donata Degrassi, „La formazione delle élites urbane nel Patriarcato di Aquileia (Friuli) alla fine del medioevo (secoli XIII-XV)“, *Mestne elite*, 90.

101 Zjačić, „Notarska knjiga“, 297, 487; Jakov Jelinčić, „Knjiga bužetskog notara Sebastijana de Germanisa (1510.-1564.)“, *Bužetski zbornik*, 36, 2009., 49-64.

102 Elvis Orbanić, „Pobožnost i društveni ugled malog čovjeka u perspektivi bužetskih oporuka s kraja srednjeg vijeka“, *1. istarski povijesni biennale*, 203.

103 Zoran Ladić, „Neki aspekti materijalne kulture Buzeta na razmeđu kasnog srednjeg i ranog novog vijeka“, *Bertošin zbornik*, sv. 2, ur. Ivan Jurković, Pula – Pazin 2013., 160, 163-169; Zjačić, „Notarska knjiga“, 379-381.

104 Zjačić, „Notarska knjiga“, 344-346, 349.

za Jakova Petrovića.¹⁰⁵ Nadalje, vijeće svih građana Buzeta (*consilium tota universitate hominum ac civium Pinguenti* ili *consilio uniuersali*) okupit će se 17. travnja 1503. kako bi se izglasalo (71 naprema 17) da nasljednici Jakova Petrovića moraju plaćati sve novčane namete, razmjernje njihovoj imovini, kao i svi ostali građani Buzeta, jer to do tada nisu činili.¹⁰⁶ Iz svega navedenoga izgleda da je Jakov Petrović bio istaknuti građanin Buzeta veće ekonomske moći, no, kako umire prije kraja XV. stoljeća, analizirani izvori ne donose više podataka.

Političku bi elitu bilo nemoguće definirati bez zaključaka općinskih vijeća. Oni su sačuvani, iako za kratko razdoblje, stoga je moguće približe odrediti sloj Buzećana koji je u kasnom srednjem vijeku u svojim rukama koncentrirao političku moć. Buzetsko je vijeće brojilo do trideset odraslih muških osoba i bilo je zatvorenoga tipa, što znači da su u njega mogli biti primljeni samo oni stanovnici čiji su očevi također bili vijećnici.¹⁰⁷ Posebno je važan podatak da su vijećnici sami sebe vidjeli kao zaseban, zatvoreni elitni sloj, nazivajući se *homini de bene*.¹⁰⁸ Vijeće je bilo sastavljeno od muškaraca „dobroga glasa“, a ne predstavnika istaknutih obitelji. Stoga je jedna obitelj mogla imati više vijećnika. Tako je, primjerice, šest pripadnika obitelji Flego istovremeno sjedilo u općinskom vijeću. Proširenjem vijeća 3. travnja 1513. primljeno je osam novih vijećnika, no njih petorica dolazila su iz vijećničkih obitelji. Tako npr. u vijeće ulaze Andrija Sarsić (*Andrea Sarsich*), sin vijećnika Mihaela Sarsića, i Matej Flego (*Matheus Flego*), sin vijećnika Benka (*Bencho*) Flega.¹⁰⁹

Politička je elita među sobom birala obnašatelje gradskih funkcija, od kojih je najprestižnija bila ona suca. Dva su suca birana svaka četiri mjeseca, a osim prvenstvene sudske funkcije, prisustvovali su svim sjednicama i predlagali sve zakone koji su potom išli na glasovanje.¹¹⁰ U statutu iz 1435.

105 „...dominus plebanus ac sui successores... obligati sint, et esse debeant perpetualiter singulo die sabbati legere missam vnam in altare sancte Marie, nouiter edificato, pro anima predicti quondam ser Iacobi, eius mariti, per eundem fabricato...“ Idem, 349.

106 Zjačić, „Zaključci“, 216, 244.

107 Tommasini, „De Commentarij“, 515.

108 Zjačić, „Zaključci“, 274. „The people said to form an elite must be aware of their pre-eminent position and all that it entails as something which they enjoy jointly and which sets them off from other people; which means, they must form a more or less self-conscious unit within the society, with its particular entitlements, duties, and rules of conduct in general.“ Nadel, „The Concept of Social Elites“, 415.

109 Zjačić, „Zaključci“, 274; isti, „Notarska knjiga“, 338, 325-326.

110 Zjačić krivo zaključuje da su suci birani jednom godišnje, a da je razlog čestoga biranja novih sudaca odreknuće starih od službe. Komparativni primjeri drugih istarskih srednjovjekovnih komun, a i biskup Tommasini, svjedoče da su se suci birali svaka četiri mjeseca. To potvrđuju i zaključci vijeća. Usp: Zjačić, „Zaključci“, 225; Mihelić, „Vsakdanji stik oblasti“, 49; Tommasini, „De Commentarij“, 515-516; tablica 1.

jedino se spominju imena koparskoga i bužetskoga podestata te dvojice općinskih sudaca. Nadalje, 13. glava statuta jasno uzdiže gradske suce iznad svih ostalih funkcija. Tako ako netko uvrijedi suce mora biti progнан dva mjeseca, a za uvredu je obnašatelja drugih funkcija kazna iznosila mjesec dana. Novčana kazna za uvredu suca iznosi deset libara malih denara, a za uvredu ostalih službenika sto soldi (1 libra = 20 soldi).¹¹¹ Općinski su suci stoga druga po važnosti politička funkcija bužetske komune, odmah iza podestata. Treba uvijek imati na umu Giddensovu opasku o formalnoj i efektivnoj moći. Bužecani su svoje sporove najčešće rješavali preko sudaca arbitara koje su sami birali, o čemu svjedoče unesci u Sotolićevoj notarskoj knjizi. Međutim, može se pretpostaviti da su općinski suci bili pozivani u ozbiljnijim parnicama, prekršajima, kaznenim djelima i kao savjetnici podestata.¹¹²

Vijećnici su među sobom birali blagajnika (*camerarius comunis*, *camerlengo*, *questor*), dva katavera (*catauerii comunis*), pod čiju su nadležnost spadale općinske financije (prihodi i rashodi komune, naplaćivanje kazni, davanje plaća službenicima itd.), dva procjenitelja (*extimatores comunis*), čija je funkcija bila prvenstveno procjena nekretnina, ali i vrijednosti životinja, te dva tržna nadzornika (*iusticarii comunis*), koja su morala brinuti da se u utvrdi koriste ispravne mjere i prodaje roba očekivane kvalitete. Izvanredno su vijećnici birali poslanika (*nuntio*), koji je najčešće odlazio u Veneciju ili Kopar pregovarati u ime komune ili u nabavku potrebnih živežnih namirnica ili streljiva.¹¹³

Iako su svi vijećnici imali pravo glasovati, birati i biti birani, u praksi je nekolicina istaknutih građana dominirala u položaju općinskih sudaca, dok su ostale funkcije u pravilu bile ravnopravno popunjavane. Treba istaknuti da je jednoga suca predlagao podestat (kasnije kapetan), a drugoga članovi vijeća. Kandidati su potom išli na glasovanje, a na službu bi bili postavljeni ako bi više od polovice vijećnika dalo pozitivan glas. Tako je dužnost suca većinom pripadala članovima obitelji de Germanis (40 %) te Jurju Sotoliću kovaču (*Georgius Sotolich faber*) i Grizonu Raspoliću (*Grison Raspolich*), koji

111 Zjačić, „Statut“, 149, 153.

112 U Sotolićevoj se notarskoj knjizi ne nalaze krivičnopravne presude, ali postoje svjedočanstva o parnicama koje su rješavali općinski suci. Tako npr. *prudens vir Bartholameus Garchelich* sudi u sporu između općinskoga kancelara Jeronima (*Hieronijmo*) de Benantisa i Mihaela Padovana. Spor se vodio oko duga od 22 solda nakon prodaje jednoga jarića, a riješen je u korist Mihaela. Zjačić, „Notarska knjiga“, 375.

113 Zjačić, „Zaključci“, 225–228; Mihelič, „Vsakdanji stik oblasti“, 49; tablica 1.

su u tu službu birani svaki po tri puta.¹¹⁴ Iako se svi članovi općinskih vijeća mogu ubrojiti u pripadnike gradske elite, tim više što su gotovo svi obnašali neke funkcije,¹¹⁵ ipak se može izdvojiti nekolicina Bužetana koja je češće sudjelovala u političkom životu komune. Polazeći od modela koji zagovara Kowaleski, u društveni sloj koji češće biva izabran u političke funkcije tako bi spadali Mihael i Bernardin de Germanis, Juraj Belinić (*Georgius Bellinich*), Juraj Margon (*Georgius Margon / Marangon*), Grizon Raspolić i Juraj Sotolić (usp. tablicu 1). Sotolićeva notarska knjiga ne dopušta jednako kvalitetno praćenje ostalih aspekata života (obiteljskih veza, ekonomske moći, profesije, itd.) svih istaknutih vijećnika, no jedna se obitelj ipak posebno ističe.

Primjer gradske elite: obitelj De Germanis

Mihael de Germanis prvo će, prema sačuvanim izvorima, biti izabran za službenoga predstavnika bužetske komune i zajedno s Jurjem Belinićem morat će na put u Veneciju, gdje će pregovarati sa središnjom vlašću.¹¹⁶ Na sjednici 17. travnja 1502. bit će izabran na položaj suca, a Franjo (*Franciscus*) de Germanis na položaj katavera. Imenovanje Mihaela na položaj suca predložio je Petar de Germanis.¹¹⁷ Notarska knjiga krije obiteljske odnose između spomenutih izdanaka iste loze. Naime, najstariji su članovi *magister Petrus, sartor* (krojač) i već spomenuti Kvirin, *plebanus ecclesiae sanctae Mariae Maioris*, koji su braća. Petar u svojoj oporuci ostavlja bratu zidanu kuću, a svojim sinovima, Bernardinu i Franji četiri dukata i mnogo zemlje. Svome prvorodenome sinu, Mihaelu, ostavlja vinograd i kuću u kojoj se nalazila radionica zajedno sa svim alatima, što očito znači da će ga Mihael naslijediti u zanatu. Četvrtomu sinu Lovri (*Laurentius*) također ostavlja dio vinograda i oranicu, dok je kćeri Katarini, uz miraz koji nije određen, ostavio jedan vinograd.¹¹⁸ Iz ove oporuke proizlazi da je Mihaela de Germanisa na položaj suca predložio vlastiti otac, dok mu je brat na istoj sjednici postavljen za katavera.

114 Najčešće je na položaj suca biran Bernardin de Germanis (6 puta), potom Juraj Sotolić (3) i Grizon Raspolić (3), pa Benko Flego (2), Jeronim Pengarić (2), Bartolomej Gargalić (2) i Mihael de Germanis (2). Ostalih šest vijećnika (među kojima Petar i Ivan de Germanis) na taj je položaj birano samo jednom. Vidi tablicu 1.

115 Ideal je srednjovjekovnoga načina uprave svakogodišnja izmjena pojedinaca na vlasti. Budak, „Gradske oligarhije“, 92. Sve članove vijeća u sloj gradske elite ubraja i Darja Mihelić. Mihelić, „Pristop k razpoznavanju“, 150.

116 Naime, koparski je podestat naredio Buzetu da mora dati osamnaest muškaraca za opremanje galije. Zadaća poslanika je uvjeravanje središnje vlasti da „questa pouera comunita“ to trenutno nije u stanju učiniti. Zjačić, „Zaključci“, 235.

117 „Magister Michael de Germanis, electus per magistrum Petrum de Germanis.“ Idem, 236-237.

118 Zjačić, „Notarska knjiga“, 355-357.

Prate li se dalje zaključci općinskih vijeća može se vidjeti da je Mihael de Germanis ponovno izabran za suca, a potom Petar de Germanis, i to obojica na prijedlog podestata. Na istoj sjednici na kojoj je Petar postavljen za suca, Mihael će biti izabran za tržnoga nadzornika. Nadalje, na prijedlog Petra de Germanisa za prokureure su izabrani Mihael de Germanis i Juraj Sotolić. Mihael de Germanis predlaže da i stranci pridonesu u skupljanju novca za opremu koparske galije, što u vijeću prolazi s 15 glasova naprema 3. Istoga se De Germanisa potom nalazi u funkciji procjenitelja mesa.¹¹⁹

Ovo su sve zaključci vijeća iz 1502. i 1503., a prijeđe li se na sljedeći svezak, koji sadrži zaključke od 1512. do 1523., jasno se vidi smjena generacija. Naime, tada se na funkciji sudaca nalaze Bernardin de Germanis i Grizon Raspolić koji predlažu, zbog velikoga pomanjkanja vina, da se u kaštelu prodaje strano vino. U narednim se sjednicama uočavaju i politički porazi De Germanisa, kada Bernardin nije uspio biti izabran za suca u kolovozu 1512. izgubivši s 9 glasova naprema 12.¹²⁰ Iako se ne može točno znati zašto je Bernardin izgubio mjesto suca ni tko ga je u tom slučaju kandidirao, ipak se prepoznaje moć općinskoga vijeća da odoli pritisku predlagača.

Međutim, već na sljedećim izborima u prosincu te godine Bernardin će ponovno biti izabran na položaj suca, predložen od rašporskoga kapetana Franje Marcella. Naredni izbori u travnju 1513. ponovno postavljaju Bernardina na funkciju općinskoga suca, isto kao i izbori u kolovozu te godine. Zaključci sjednice održane 27. prosinca 1513. ponovno svjedoče o izboru Bernardina na položaj suca. Tako je ova bitna funkcija kontinuirano preko godinu dana bila u rukama iste osobe. Drugi sudac, kojega su predlagali vijećnici, tijekom 1513. bio je Bartolomej Gargalić (*Bartolomeus Gargalich*) (od prosinca 1512. do travnja 1513.), potom Jeronim Pengarić (u dva mandata od travnja do prosinca 1513.), da bi na sjednici u prosincu za drugoga suca bio izabran Ivan de Germanis, Bernardinov prvi bratić!¹²¹ Tijekom 1513. vijeće je stvorilo novu važnu političku funkciju, sindike komune. Naime, dva sindika, birana između vijećnika, trebala su nadgledavati, voditi i braniti sve poslove bužetske komune, i to na dobrobit svih žitelja, a uz to su bili i

119 Isti, „Zaključci“, 241, 245–247.

120 Idem, 263–264, 267–268.

121 Prema oporuci Jurja de Germanisa, brata Petra de Germanisa, saznaje se da je imao dva sina, Nikolu i Ivana. Zjačić, „Notarska knjiga“, 377–379. Vidi obiteljsko stablo 2.

prokuratori crkve sv. Marije Velike i pomoćnici gastalda.¹²² Na taj su položaj izabrani Bernardin de Germanis i Bartolomej Gargalić.¹²³

Početkom 1514. oba su suca, Bernardin i Ivan, iz obitelji De Germanis. U siječnju će Ivan de Germanis biti izabran za predstavnika (*nuntio*) Buzeta prilikom nabavke raznih potrepština, a alternativni je izbor bio Franjo de Germanis. U travnju 1514. za suce su izabrani Bernardin de Germanis, predložen od kapetana, i Juraj Sotolić, predložen od Jurja Belinića, dok će Ivan de Germanis biti izabran za tržnoga nadzornika.¹²⁴ Prilikom potpisivanja mira između istarskih komuna i Trsta 26. rujna 1514. kao predstavnik rašporskoga kapetana i Buzeta pojavit će se upravo Bernardin de Germanis.¹²⁵

Vrela donose ukupno devet izbora u funkcije sudaca zajedno s brojem glasova koje su predloženi kandidati dobili. Osam je puta služba pripala članovima obitelji De Germanis, a sedam ih je puta na taj položaj predložio podestat/kapetan. Ova statistika, iako rađena na temelju male količine podataka, ipak može usmjeriti na zaključak da se mletačka vlast u Buzetu oslanjala na De Germanise. To nikako ne bi bio izniman slučaj jer je Venecija često svoju vlast temeljila na suradnji rektora s lokalnim elitnim obiteljima. Na području Furlanije, koja otprilike u isto vrijeme biva inkorporirana u mletački dominij kada i Buzet, gradske se elite sužavaju na krug od nekoliko obitelji po gradu, koje će funkcionirati kao oslonac mletačke vlade.¹²⁶ Stoga bi obitelj De Germanis bila primjer gradske elite Buzeta s kojom su se mletački rektori povezali kako bi lakše uspostavili vlast i zadobili povjerenje žitelja komune.

Osim što su bili politički vrlo aktivni, De Germanisi su u obitelji imali i vrlo utjecajnu osobu u već spominjanom Kvirinu de Germanisu, najvišem predstavniku buzetskoga klera. Ivan Krstitelj de Germanis također je bio svećenik,¹²⁷ no iz vrela nije jasan njegov položaj u obiteljskom stablu. Nadalje, Sebastijan de Germanis za sebe će 1559. napisati da je sin pokojnoga

¹²² Služba je opisana u zaključcima vijeća sljedećim riječima: „...dui scindici, quali habiano veder, gouernar, et deffender tute le cosse de questa spettabile comunita a ben, utile, et beneficio de quella, i quali etiam se intendino, et siano procuratori dela chiesa Mazor a utile, et beneficio de quella...“ Zjačić, „Zaključci“, 277.

¹²³ Idem, 270, 273, 277-278, 280-282. Vidi tablicu 1.

¹²⁴ Idem, 282-287.

¹²⁵ CDI, vol. V, br. 1462.

¹²⁶ O'Connell, *Men of Empire*, 59; Degrassi, „La formazione delle élites urbane nel Patriarcato di Aquileia“, 96-97; Ventura, *Nobiltà e popolo*, 143.

¹²⁷ Zjačić, „Notarska knjiga“, 498.

uglednoga građanina Mihaela.¹²⁸ Iako može postojati mogućnost da nije riječ o ovdje spominjanom Mihaelu de Germanisu, velika je vjerojatnost da je Sebastijan Petrov unuk.

Treba još spomenuti da je prezime De Germanis upisano u koparski *Registro dei Nobili* iz 1431. godine.¹²⁹ Međutim, kako Grubb ističe, samo prezime nije označitelj plemićkoga statusa. Analizirajući mletačke izvore XIV. i XV. stoljeća taj je autor pronašao mnoge obrtničke obitelji koje su preuzele prezime svojih patrona. S druge strane, može biti i riječ o plemstvu koje je zbog raznih razloga izgubilo nekadašnji istaknuti status te samim time i titulu *nobilis* ili *egregius vir*.¹³⁰ Kako se De Germanisi u analiziranim izvorima nigdje ne spominju kao plemići, ne može ih se svrstati u redove plemstva. Osvjetljavanje veze te buzetske obitelji s Petrom de Germanisom upisanim u koparsku knjigu plemstva jedan je od zadataka istarske medievistike. Koparski arhivski materijal premješten je u Marcianu u Veneciji pa to otežava provedbu takvoga istraživanja.

Statistika

Na kraju, valja se osvrnuti na statističke podatke. Hipoteza je bila da će zbog svojega istaknutog statusa plemići i gradske elite, kako političke, tako i crkvene, biti češće pozivani kao svjedoci, izabrani suci i izvršitelji oporuka. Od ukupnoga broja svih svjedoka upisanih u Sotolićevu notarsku knjigu (u obzir nisu uzeti ugovori pisani izvan buzetske komune, npr. oni u Roču, Račicama, Brtonigli...), njih je 40 % dolazilo iz redova gradske elite (grafikon 1). Međutim, usporedi li se ukupan broj svjedočenja po pripadniku društvenoga sloja, ispada da je član gradske elite u prosjeku svjedočio otprilike tri puta više negoli ostali. Nadalje, podijele li se gradske elite na političke, crkvene i plemićke, ispada da su najčešće svjedočili pripadnici visokoga klera, župnik i dva kanonika. Nakon njih slijede plemići, a potom politički sloj građana (grafikon 2). Stoga su osobe od najvišega povjerenja žiteljima buzetske komune ipak bili svećenici, što nikako nije čudno za manja mjesta europskoga srednjovjekovnog svijeta. Usporedi li se broj svjedočanstava po obitelji, najviše je svjedoka dala obitelj De Germanis (85), a potom Flego (55). Riječ je o velikim obiteljima koje su imale više općinskih vijećnika, a

128 „Ego Sebastianus de Germanis quondam spectabilis Domini Michaelis civis Pinguenti.“ Citirano prema: Jelinčić, „Knjiga buzetskog bilježnika“, 51.

129 Totto, „Il patriziato di Capodistria“, 110.

130 James S. Grubb, „Elite Citizens“, *Venice Reconsidered*, 348.

činjenica da ih Tommasini spominje kao istaknute i sredinom XVII. stoljeća potvrđuje da su elitni status zadržale i u nadolazećim stoljećima, pa sve i do današnjih dana.¹³¹ Sagledaju li se rezultati svjedočenja po osobi, statistika pruža kompleksniju sliku. Naime, najviše je puta svjedočio Juraj Belinić (43), osoba koja se uvrštava u najviši politički sloj, ali odmah iza njega je Martin Furlanac (31) o kojemu vrela ne govore ništa više. Kako je biskup Tommasini zabilježio obitelj Furlanić kao istaknutu, najvjerojatnije će više podataka o tom građaninu u kojega su Buzećani imali puno povjerenja biti u notarskim knjigama bilježnika iz XVI. i XVII. stoljeća. Nakon Martina Furlanca slijede Juraj Sotolić kovač (29), Franjo Lepori (27) i Jeronim Pengarić (23), sve članovi gradske elite.

Analiziraju li se izabrani suci (*iudices arbitri*), od njih sveukupno 17 (jer je u sporu između Nikole brijača i Ivana Prodana uz dva suca bio potreban još jedan prilikom izricanja presude) samo dvojica ne dolaze iz redova gradskih elita. Plemići su bili izabrani četiri puta (Jakov Lepori, Andrija Ferro i dva puta Jakov de Gravisi), kanonik Bartolomej Kočevar jednom, a politička elita deset puta (Matija Pengarić, Juraj Belinić, Jeronim Pengarić te tri puta Juraj Sotolić i četiri puta Mihael de Germanis). Ovi podaci jasno svjedoče da su *amicabiles compositores*, kako ih nazivaju vrela, najčešće upravo gradska elita. Građani Buzeta u svoje izabrane suce morali su imati puno povjerenja da će svoj posao obaviti savjesno jer im je mletačko pravo zabranjivalo da se na izrečenu presudu žale (*remota omni appellatione more Veneto*).

Još se mogu promatrati izvršitelji oporuka. Od ukupno 29 testamenata u devet je slučajeva izvršitelj ujedno i univerzalni nasljednik. Kada to nije tako, od 36 imenovanih izvršitelja njih se 28 svrstava u pripadnike gradske elite. Najčešći je izvršitelj oporuka tako Juraj Belinić (4 puta) koji je ujedno i najčešći svjedok. Iza njega su Juraj Sotolić (3) i Lovro Perstić (3). Sva trojica sjedila su u općinskom vijeću. Obitelj De Germanis dala je ukupno sedam izvršitelja oporuka, više no ijedna druga.

Umjesto zaključka

Uzme li se u obzir sve izneseno, može se zaključiti da su u Buzetu u kasnom srednjem vijeku postojala dva sloja gradskih elita. Pripadnike prvoga sloja

¹³¹ Prezime De Germanis u vrelima je bilježeno u raznim inačicama (*Hiermanis, Iermanis, Zerman*, itd.). Danas je prezime u obliku Jerman/Jermaniš i dalje zastupljeno u Buzetu, kao i prezime Flego. Bez dodatnih genealoških istraživanja ne može se tvrditi da je riječ o izravnim potomcima gradske elite iz kasnoga srednjeg vijeka, no ta mogućnost nije isključena.

bila je „uvezla“ na područje Buzeta mletačka vlada ili su došli iz redova koparskih plemića. To je društveni sloj koji se isticao svojom titulom, tj. svojim plemićkim rođenjem, a posjedovao je najveću političku moć jer su njegovi pripadnici obnašali najviše dužnosti. Također su pokazivali i veću materijalnu moć, prvenstveno vidljivu u velikim mirazima. Andrija Ferro i obitelj De Gravisi, plemići koji oprimjeruju ove buzetske elite, ističu se i svojom solidarnošću, važnom komponentom socijalne integracije. Središte plemićke kulture u to je doba u Istri bilo Kopar, stoga ne čudi što je većina spomenutih plemića u notarskoj knjizi *ciues Iustinopolis*.

S druge strane, postoji i autohtona gradska elita, sloj građana koji se svojim sposobnostima, obiteljskim vezama, vještom politikom ili materijalnim bogatstvom (a najčešće je riječ o kombinaciji ovih činitelja) uzdignuo nad ostalima i češće obnašao visoke gradske funkcije te uživao veći ugled gradske zajednice. Takvih je istaknutih građana bilo više, poput Jurja Belinića ili Jurja Sotolića, ali obitelji Flego i De Germanis najbolji su primjeri gradskih elita buzetskoga kasnoga srednjeg vijeka.

Ovaj rad nikako nije zaključio temu društvene stratifikacije srednjovjekovne buzetske komune. Dapače, mnogi neobjavljeni izvori koji se čuvaju u pazinskom i riječkom arhivu sada mogu biti lakše smješteni u povijesni kontekst. Tako notarska knjiga Nikole iz Oderza, koja pokriva razdoblje od 1457. do 1462., može otkriti početke uzdizanja ili potvrditi kontinuitet obitelji koje su uživale elitni status krajem XV. i početkom XVI. stoljeća. S druge strane, notarske knjige Sebastijana de Germanisa i Ivana Snebala, prvorazredna vrela iz XVI. stoljeća na čiju su važnost već upozorili istaknuti istarski paleografi, zasigurno kriju više podataka o istaknutim građanima i obiteljima koje su identificirane u ovom članku.

Ovakva su vrlo usko vremenski i prostorno ograničena istraživanja nužna u istarskoj medievistici. Ona pružaju dobar pogled na mali dio velikoga mozaika kao što je istarsko srednjovjekovlje. Tek će sinkronijska analiza društvene stratifikacije raznih istarskih komuna povjesničarima otvoriti mogućnost sintetiziranja socijalne povijesti medievalne Istre. Takva bi sinteza bila od velike koristi svjetskoj historiografiji jer bi konačno uključila istarski poluotok u rasprave o društvenoj povijesti europskoga srednjovjekovlja, svijeta čiji je Istra integralni dio.

Sažetak

Autor analizira elitne slojeve buzetskoga društva u kasnom srednjem vijeku. Korišćeći se objavljenim vrelima – gradskim statutom iz 1435., notarskom knjigom Martina Sotolića (1492. – 1517.) i zaključcima općinskih vijeća (1502. – 1523.) – uz teorijske postavke teorije elita, definiraju se istaknuti građani Buzeta, analizira se njihova uloga u buzetskom društvu, ekonomska moć, obiteljske veze i razina povjerenja koju su uživali.

Najistaknutiji sloj činili su venecijanski patriciji i koparski plemići, obnašatelji najviših političkih funkcija, koji su ujedno pokazivali i najveću ekonomsku moć. Andrija Ferro, buzetski podestat koji je taj položaj držao više puta, te obitelj De Gravis, markizi obližnjega imanja Kostela (*Petrapilosa*), primjeri su takvih građana. Najveći novčani iznosi spomenuti u analiziranim izvorima povezani su upravo s njima. Plemići su se također isticali svojom solidarnošću, a uživali su i veće povjerenje građana.

Osim „uvezenih“ elita, istražene su i lokalne istaknute obitelji te njihovi predstavnici. Pripadnici crkvenih elita najčešće su pozivani kao svjedoci, a buzetski je župnik Kvirin de Germanis bio u bliskoj srodnosti s političkom elitom. Buzetski vijećnici, *homini de bene*, među sobom su birali obnašatelje političkih funkcija. Najviša je bila ona općinskih sudaca, a najčešće je ležala u rukama obitelji De Germanis. Kako su na političke funkcije najčešće bili predlagani od podestata, kasnije kapetana, ova obitelj oprimjeruje suradnju između mletačkih rektora i lokalnih elita. Taj je fenomen poznat diljem venecijanskoga dominija, a *Serenissimi* je koristio kako bi što lakše i efikasnije uspostavila vlast u novim mjestima te stekla povjerenje građana.

Rad predstavlja prvi korak u istraživanju kasnosrednjovjekovnih elita Buzeta, a korištena metodologija i teorijska podloga mogu poslužiti kao obrazac za daljnja istraživanja društvene stratifikacije i gradskih elita srednjovjekovnih istarskih komuna.

Strati sociali d'élites del comune pingentino tardomedievale

Riassunto

L'autore analizza gli strati d'élites della società di Pingente nel Tardo Medioevo. Utilizzando le fonti pubblicate, lo statuto cittadino del 1435, il libro notarile di Martin Sotolić (1492 – 1517) e le conclusioni dei consigli comunali (1502 – 1523), con presupposti teorici sulla teoria dell'élite, si definiscono i cittadini illustri di Pingente, si analizza il loro ruolo nella società pingentina, la potenza economica, i rapporti familiari e il livello di fiducia di cui godevano.

Lo strato più illustre era composto da patrizi veneziani e nobili capodistriani, detentori delle più alte funzioni politiche, che nello stesso tempo avevano anche il più alto potere economico. Andrea Ferro, podestà di Pingente, che occupava questa posizione più volte, e la famiglia de Gravis, marchesi della proprietà vicina di Pietrapelosa, sono esempi dei suddetti cittadini. La somma maggiore di denaro menzionata nelle fonti analizzate è collegata appunto con loro. I nobili si distinguevano anche per la loro solidarietà e godevano di una maggiore fiducia da parte del popolo.

Oltre alle élites "importati", sono state analizzate anche le famiglie illustri locali e i loro rappresentanti. L'élite ecclesiastica veniva spesso chiamata come

testimone, e il pievano di Pinguento Quirino de Germanis era in rapporti stretti con l'élites politica. I consiglieri di Pinguento, *homini de bene*, come venivano chiamati, eleggevano tra di loro i detentori di funzioni politiche. La più alta era quella dei giudici comunali, e spesso era nelle mani della famiglia de Germanis. Essendo proposta per le funzioni politiche da parte del podestà, dopo dal capitano, questa famiglia rappresenta la collaborazione dei Rettori veneziani e dell'élites locale. Il fenomeno è conosciuto in tutto il dominio veneziano e alla Serenissima serviva per stabilire il potere e ottenere la fiducia dei cittadini nei nuovi territori in modo facile ed efficace.

Il lavoro rappresenta un primo passo nella ricerca sulle élites del Tardo Medioevo del pinguentino, e la metodologia usata, insieme alle basi teoriche, possono servire da modello per ulteriori ricerche della stratificazione sociale e delle élites cittadine dei comuni istriani medievali.

The elite strata of the commune in Buzet in the late medieval period

Summary

The author analyses the elite strata of the late Medieval period in Buzet's society. Using the published sources, city's statute from 1435, the notary book of Martin Sotolić (1492-1517) and the conclusions of communal councils (1502-1523), along with the elite theory postulates, distinguished citizens are defined and their role in Buzet's society is analysed, as well as their economic power, family relations and the amount of trust placed in them by the local community.

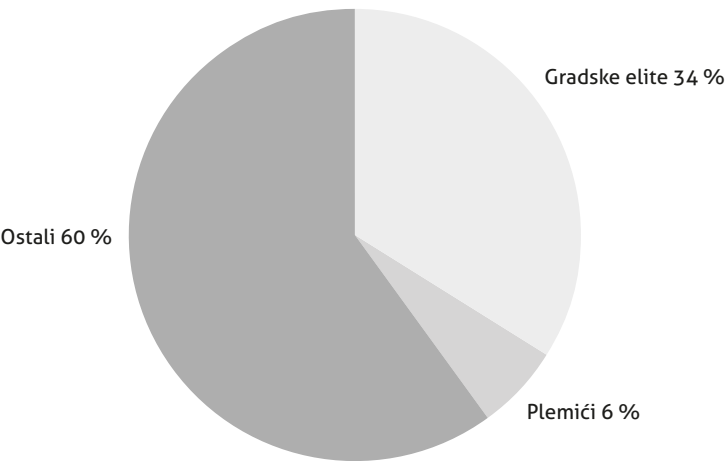
The most distinguished stratum was comprised of Venetian patricians and Capodistrian nobility, the holders of the highest political offices who also demonstrated the highest economic power. Andrea Ferro, Buzet's *podestà* in multiple terms, and the family de Gravisi, the marquises of the nearby estate Petrapilosa, are examples of such citizens. The largest sums of money mentioned in the analysed sources are linked precisely to them. The noblemen were also notable for their solidarity and the amount of trust other citizens placed in them.

Besides the "imported" elites, distinguished local families and their representatives have also been researched. Clerical elites were most often summoned to perform the duty of witnesses and Buzet's parish priest Quirinus de Germanis was closely related to the local political elite. Buzet's councillors, *homini de bene* as they called themselves, chose among themselves the holders of various offices. The most prestigious was that of communal judges and it was mostly held by the members of the de Germanis family. Since they were most often proposed as candidates by the *podestà*, later captain, this family exemplifies the collaboration between Venetian rectors and local elites. This phenomenon is known throughout the Venetian dominium and the Serenissima used it to establish her government more easily and effectively as well as to win the confidence of its subjects.

The paper represents the first step in the research of Buzet's late Medieval elites, and the employed methodology and theoretical framework may serve as a model for future research of social stratifications and urban elites in Medieval Istrian communes.

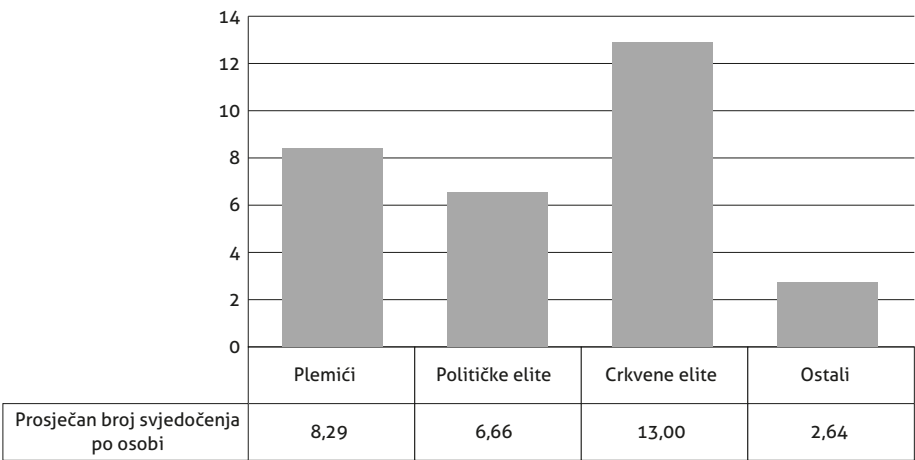
Prilozi

Postotna analiza svjedoka prema društvenom sloju

Grafikon 1. U statistike su ušli svi svjedoci ugovora koji su sklapani u buzetskoj komuni, ali samo oni s prebivalištem u Buzetu (i *ciues* i *habitatores*). Među gradske elite uvršteni su svjedoci iz političke (vijećnici) i crkvene (župnik i kanonici) elite.

Prosječan broj svjedočenja prema članu različitih elitnih slojeva

Grafikon 2. Prikaz omjera prosječnoga broja svjedočenja prema članu društvenoga sloja.

datum sjednica	suci	ostale funkcije	posebne funkcije
1502., 12. III.	[Juraj Starac i Matija Pengarić?]		izabrani Mihael de Germanis (<i>ellectus per potestatem</i>) i Juraj Belinić (<i>ellectus per consilium</i>) kao predstavnici Buzeta u Veneciji
1502., 20. III.	Juraj Starac i Matija Pengarić	gastald crkve sv. Marije Velike: Lovro Persić	izabrani Lovro Persić (<i>ellectus per iudices</i>) i Luka Mohorić (<i>ellectus per consilium</i>) kao predstavnici Buzeta u Kopru
1502., 17. IV.	Bartolomej Gargalić (<i>ellectus per potestatem</i>) i Mihael de Germanis (<i>ellectus per Petrum de Germanis</i>)	blagajnik: Ivan Lupus (<i>ellectus per potestatem</i>) kataveri: Franjo de Germanis (<i>ellectus per Grisonum Raspolich</i>) i Jeronim Pengarić (<i>ellectus per potestatem</i>) tržni nadzornici: Juraj Margon (<i>ellectus per Martinum Cramar</i>) i Juraj Belinić (<i>electus per Peraz Golosich</i>) procjenitelji: Luka Mohorić (<i>ellectus per Matheum Premosich</i>) i Mihael Sarsić (<i>ellectus per Peraz Golosich</i>)	
1502., 24. IV.	Mihael de Germanis [i Bartolomej Gargalić]		izabrani Juraj Starac (<i>ellectus per potestatem</i>), Matej Premožić (<i>ellectus per consilium</i>) i Juraj Belinić (<i>ellectus per consilium</i>) kao sakupljači izvanrednoga poreza; na istoj sjednici izabran Bartolomej Kočevar za kanonika crkve sv. Marije

1502., 29. V.	Grizon Raspolić (<i>ellectus per Mathio Permosich</i>) i Mihael de Germanis (<i>ellectus per potestatem</i>)	zastupnici (<i>procuratores</i>): Juraj Starac i Lovro Persić	izabrani Benedikt Cyriuchus (<i>ellectus per potestatem</i>), Jeronim Pengarić (<i>ellectus per consilium</i>) kao sakupljači izvanrednoga nameta koji ima čuvati Benko Flego
1502., 12. XI.	Mihael de Germanis i Benko Flego (nakon odreknuća Grizona Raspolića)		
1502., 21. XII.	Juraj Sotolić i Gašpar Lovrečić		izabran Juraj Belinić kao predstavnik Buzeta u Kopru
1503., 17. IV.	Gašpar Lovrečić i [Juraj Sotolić?]		
1503., 7. V.	Petar de Germanis (<i>ellectus per potestatem</i>) i Benko Flego (<i>ellectus per Bartholomeum Garchelich</i>)	blagajnik: Mihael Paduanus (<i>ellectus per potestatem</i>) kataveri: Jakov Starac (<i>ellectus per potestatem</i>) i Martin Kramar (<i>ellectus per Bartholomeum Garchelich</i>) tržni nadzornici: Mihael de Germanis (<i>ellectus per potestatem</i>) i Grizon Raspolić (<i>ellectus per Gasparum Laurecich</i>) procjenitelji: Matija Pengarić (<i>ellectus per potestatem</i>) i Lovro Persić (<i>ellectus per Bartholomeum Garchelich</i>)	
1503., 9. VI.	Petar de Germanis i [Benko Flego?]	zastupnici (<i>procuratores</i>): Mihael de Germanis (<i>ellectus per consiliarios</i>) i Juraj Sotolić (<i>ellectus per potestatem</i>)	

1503., 16. VII.		Mihael de Germanis kao procjenitelj mesa (<i>extimator comunis carnium</i>)	za glasnika izabran Nikola Paduanus
1512., 1. VI.	Bernardin de Germanis i Grizon Raspolić		
1512., 15. VI.	Bernardin de Germanis i Juraj Sotolić (postavljen od kapetana kao zamjena Grizonu Raspoliću)		Vincent Trubač iz Rašpora postavljen kao općinski glasnik
1512., 6. VII.	Bernardin de Germanis i Grizon Raspolić	voditelji mesnice: Mihael de Germanis, Jeronim Pengarić i Franjo del Tacco	izabran Grizon Raspolić kao predstavnik Buzeta u Veneciji
1512., 22. VIII., kolovoz	Grizon Raspolić i Jakov Starac (nakon što je Bernardin de Germanis izgubio na glasanju s 9 naprema 12)	Franjo de Germanis je voditelj klaonice	
1512., 1. i 19. XII.	Bernardin de Germanis (<i>ellectus per capitaneum</i>) i Bartolomej Gargalić (<i>ellectus per Franciscum de Germanis</i>)		izabran Bartolomej Gargalić za predstavnika Buzeta u Veneciji prilikom nabave živčnih namirnica
1513., 20. I.	Bernardin de Germanis i Bartolomej Gargalić		
1513., 29. III.	Bernardin de Germanis i [Bartolomej Gargalić?]	gastald crkve sv. Marije Velike je Antun Turinić	

1513., 3. IV.	Bernardin de Germanis (<i>ellectus per capitaneum</i>) i Jeronim Pengarić (<i>ellectus per Grisonum Raspolich</i>)	blagajnik: Juraj Margon (<i>ellectus per capitaneum</i>) kataveri: Bartolomej Gargalić (<i>ellectus per capitaneum</i>) i Perac Golosić (<i>ellectus per Marinum Uizcho</i>) procjenitelji: Mihael Louo [Lupo?] (<i>ellectus per Bartolomeum Gargalich</i>) i Juraj Belinić (<i>ellectus per Michaellem Flegum</i>) tržni nadzornici: Juraj Sotolić (<i>ellectus per Petrum Collosich</i>) i Antun Flego (<i>ellectus per Georgium Sotolich</i>)	vijeće prošireno za osam novih članova: Marin i Jakov Vicko, Mohor i Franjo Pengarić, Andrija Sarsić, Juraj Persić, Matej Flego i Antun Lugnanus
1513., 3. i 23. V.	Bernardin de Germanis i Jeronim Pengarić	Jakov Flego odriče se službe tržnoga nadzornika te na njegovo mjesto biva postavljen Juraj Margon	za sindike izabrani: Bernardin de Germanis (19 : 7) i Bartolomej Gargalić (21 : 5)
1513., 3., 16., 22. VII.	Jeronim Pengarić i Bernardin de Germanis		izabrani Jeronim Pengarić i Bartolomej Gargalić kao zakupnici vinske daće
1513., 21. VIII.	Bernardin de Germanis (<i>ellectus per capitaneum</i>) i Jeronim Pengarić (<i>ellectus per Mochorum Pengarich</i>)		
1513., 3. X.	Bernardin de Germanis i Jeronim Pengarić		
1513., listopad	Bernardin de Germanis i Jeronim Pengarić		Dominik de Petroгна zakupnik vinske daće

1513., 27. XII.	Bernardin de Germanis (<i>ellectus per capitaneum</i>) i Ivan de Germanis (<i>ellectus per Grisonum Raspolich</i>)		
1514., 7. I.	Bernardin de Germanis i [Ivan de Germanis?]		Ivan de Germanis izabran za predstavnika Buzeta prilikom nabave živežnih namirnica
1514., 12., 15., 19. III.	Bernardin de Germanis i Bartolomej Gargalić u funkciji sindika	gastald crkve sv. Marije Velike je Petar Turinić (12. III.) te po njegovom odreknuću za novoga gastalda biva izabran Vicko Marangon (19. III.)	za procjenitelje vrijednosti mlina Jeronima Pengarića izabrani Vicko Marangon i Juraj Belinić
1514., 24. IV.	Bernardin de Germanis (<i>ellectus per capitaneum</i>) i Juraj Sotolić (<i>ellectus per Georgium Bellenich</i>)	blagajnik: Mihael Louo [Lupo?] (<i>ellectus per capitaneum</i>) kataveri: Marin Flego (<i>ellectus per Antonium Turina</i>) i Juraj Margon (<i>ellectus per Perez Gollossich</i>) procjenitelji: Juraj Belinić (<i>ellectus per se ipsum</i> [!]) i Antun Turinić (<i>ellectus per ser Matheum Flego</i>) tržni nadzornici su: Ivan de Germanis (<i>ellectus per Georgium Pssuh</i>) i Juraj Margon (<i>ellectus per Petrum Turina</i>)	Vincent Trubač ponovno izabran na mjesto glasnika (na sjednici 19. X. 1523. godine bit će na ovaj položaj izabran doživotno) Ivan de Manzin je voditelj klaonice

Tablica 1. Pregled svih sudaca i ostalih izbornih funkcija po sjednicama iz zaključaka vijeća komune Buzet 1502. – 1503. i 1512. – 1514.